

Møte for lukkede dører, Stortinget 18. januar 1923

Møte for lukkede dører i Stortinget
den 18. januar 1923 kl. 10.00(?).

Præsident: Otto B. Halvorsen.

Utenriksminister Mowinckel:¹ Jeg har ønsket, så snart som dertil var anledning å gi Stortinget en utførlig oversikt over, hvorledes 2 av de viktigste utenrikske spørsmål står idag, nemlig Grønlandsspørsmålet og våre traktatforhandlinger med Portugal. Jeg begynner med Grønlandsspørsmålet, og jeg tror det er heldig tiltross for stortingsmeddelelse nr. 30, som blev avgitt i juli måned ifjor, å ta en kort rekapitulasjon av hele saken, fra det øieblikk den blev reist i juli 1919 og frem til idag. Jeg gjør det tiltross for at jeg derved kommer til å gjøre mig skyldig i gjentagelser av det som foreligger trykt for Stortinget, men jeg gjør det, fordi jeg mener hele dette spørsmål bør sees i sammenheng fra det øieblikk det banket på vår dør, og fordi jeg har et inntrykk av at adskillige av Stortingets medlemmer ennå ikke har satt sig ordentlig inn i stortingsmeddelelse nr. 30.

Spørsmålet meldte sig den 14de juli 1919, da den danske sendemann Krag kom til utenriksminister Ihlen for å meddele ham, at den danske regjering hadde fått underretning fra Paris om at Spitsbergensspørsmålet vilde bli behandlet av en kommisjon på 4 medlemmer - amerikansk, britisk, fransk og italiensk, og han tilføiet at dersom den danske regjering skulde få nogen forespørsel fra denne kommisjon, vilde den danske regjering være beredt til å svare at Danmark ingen interesser hadde på Spitsbergen, og at Danmark ingen grunn hadde til å motsette sig Norges ønsker for spørsmålets ordning. I denne forbindelse tok den danske minister op Grønlandsspørsmålet og sa, at også Danmark har et spørsmål som interesserer meget sterkt, og det er spørsmålet om å få samtlige interesserte makters anerkjennelse av Danmarks overhøihet over hele Grønland. - Dette spørsmål fortalte han var blitt aktuelt ved forhandlingene med Amerika om salg av de vest-indiske øer i 1916, idet Danmark hadde funnet det riktig og klokt med engang å sikre sig mot mulige amerikanske tendenser også i retning av Grønland, ved å søke å få slått fast at hele Grønland lå under dansk suverenitet. Og han vilde gjerne ha en uttalelse om den norske regjering's stilling i denne sak. Han refererte i denne forbindelse De forenede staters erklæring, som gikk ut på, at "De forenede stater ikke vilde motsette sig at den danske regjering utvidet sine politiske og økonomiske interesser til hele Grønland". Utenriksminister Ihlen svarte, at saken skulde bli overveiet. Han la da spørsmålet frem i en regjering'skonferanse, hvor der dog ikke blev gått nærmere inn på det, det var nærmest ad referendum, og resultatet var at han den 22de juli - altså en uke senere, - da den danske minister kom igjen, svarte, at den norske regjering ikke vilde gjøre vanskeligheter ved denne saks ordning. Da den danske regjering hadde fått denne

---

¹ Utenriksministerens redegjørelse er gjengitt etter trykt hemmelig Dokument I (1923).

beskjed, tok den for fullt alvor arbeidet op med maktene om en anerkjennelse av dansk suverenitet over hele Grønland. Den forsøkte først å få spørsmålet frem for fredskonferansen; men fredskonferansen sa, at den hadde evig nok å beskjeftige sig med og derfor ikke kunde ta også Grønlandsspørsmålet op. Den henviste Danmark til å henvende sig særskilt til maktene, og Danmark, som allerede i slutten av 1919 hadde gitt sin gesandt i Paris beskjed om, hvorledes begrunnelsen skulde legges an, henvendte sig nu til representantene for de 4 stormakter, Frankrike, England, Italien og Japan, og de arbeidet med dette og kom til et tilfredsstillende resultat, idet alle disse 4 makter erklærte, at de gikk med på den ønskede utvidelse av dansk suverenitet.

I forholdet til Norge var der i den tid stilhet, idet Danmark arbeidet under den forutsetning, at saken med Norge ingen vanskeligheter vilde volde. Da det så var ferdig med sitt arbeide med stormaktene og hadde bragt det i orden, søkte den danske regjering gjennom sine sendemenn i Kristiania og Stockholm å opnå norsk og svensk anerkjennelse. Den siste beholdtes såvidt vites uten noen innvending. Til Norge skjedde henvendelsen i form av et fortrolig promemoria av 18de januar 1921, hvori Danmark utførlig redegjør for det danske synspunkt og den historik som lå til grunn for suverenitetsanerkjennelsen, som nu altså var opnådd av de andre makter. I en skrivelse av 29de april 1921 henvender den danske sendemann sig påny til den norske regjering og ber om å få den skriftlige anerkjennelseserklæring i bekreftelse av utenriksminister Ihlens uttalelse av juli 1919. Imidlertid var der i den tid, som ligger mellom 1919 og nu, blitt noen uro i Norge likeoverfor dette spørsmål. Man var blitt opmerksom på, at denne utvidelse av dansk suverenitet kanskje kunde medføre visse innskrenkninger og visse farer og vanskeligheter for den norske fangstvirksomhet, som blev drevet langs Grønlands kyst, og som i mange år var drevet langs disse kyster av norske fangstmenn. Og da så den danske sendemann minister Kruse søkte utenriksminister Michelet, svarte denne, at saken nok ikke var så ganske liketil, idet vi hadde betydelige fangstinteresser, og at disse fangstinteresser måtte der tas hensyn til, hvor det gjaldt spørsmålet om en suverenitetsordning - slik, at utenriksminister Michelet ikke uten videre kunde gi denne skriftlige anerkjennelse, som der var uttalt ønske om fra dansk side. Der blev imidlertid konferert med den daværende handelsminister om saken, og resultatet blev, at utenriksminister Michelet i den samtale, som fant sted den 7de mai 1921, antydet en ordning, hvorved der fra norsk side skulde avgis en erklæring, som nogenlunde svarte til den amerikanske regjering, hvorved vi altså anerkjente Danmarks suverenitetsutvidelse, eller utvidelse av de danske politiske og økonomiske interesser, til å gjelde hele Grønland. Men samtidig som den norske regjering avgav en sådan note, skulde den i særskilt note uttale, at erklæringen var avgitt under den forutsetning, at Norge ikke gav avkall på nogen av de rettigheter til fangst og fiske, som nordmennene hitinntil hadde utøvet på Grønland og i det grønlandske farvann. Den danske minister presiserte, at han ingen instruksjon hadde fra

den danske regjering; men han uttalte for egen regning, at saken kanskje kunde ordnes på den måte, at den norske regjering uttalte håp om, at utøvelsen av de norske fiskerettigheter blev respektert, og at den danske regjering svarte bekreftende på dette. Utenriksministeren nevnte, at han for sit vedkommende mente, at det kom an på, at saken blev ordnet i realiteten, og at han la mindre vekt på formen. Han tilføiet, at den norske regjering visstnok vilde stille sig velvillig til enhver form, som førte til sådan ordning, som der ovenfor var gitt uttrykk for.

Her møtte Danmark de første betenkeligheter fra norsk side, og disse betenkeligheter gjorde et så sterkt inntrykk på danskene, at de foretrak å falle tilbake på utenriksminister Ihlens muntlige erklæring, idet sendemann Kruse - som selvfølgelig straks hadde innrapportert den samtale, som hadde funnet sted mellom ham og utenriksminister Michelet -, den 10de mai sendte utenriksministeren en skrivelse, hvori han meddeler ham, at det danske utenriksministerium "ønsker ikke ytterligere skritt foretatt til fremskaffelse av skriftlig erklæring fra den norske regjering, men ønsker å la det bero med det i sin tid fra norsk side muntlig avgivne tilsagn." Overensstemmende hermed handlet nu Danmark. Det sendte ut meddelelser om, at hele Grønland var dansk, og det gav Norge i en skrivelse av 2den juli 1921 beskjed herom, idet den danske minister overrakte utenriksminister Ræstad, som nu var trått til - der var jo regjeringsskifte i juni måned 1921 - en note, hvori han meddelte, at det danske indenriksministerium under 10de mai 1921 hadde utstedt en bekjentgjørelse - merk datoen, samme dag som det meddeltes utenriksminister Michelet, at Danmark vilde falle tilbake på det muntlige tilsagn - hvorav der vedlas et eksemplar, og i denne bekjentgjørelse heter det under henvisning til en kongelig anordning av 18de mars 1776, at det "bringes til almindelig Kundskab at der fra dansk Side er oprettet Handels-, Missions- og Fangststationer saavel paa Vest- som paa Østkysten av Grønland, saaledes at hele Landet herefter er inddraget under de danske Kolonier og Stationer og den danske Styrelse i Grønland."

Da utenriksminister Ræstad fik denne skrivelse, fant han det var riktig å få en uttalelse av utenriksminister Ihlen, om han nogensinne ved sin uttalelse til den danske sendemann den 22de juli 1919 hadde tenkt sig muligheten av at en utvidelse av den danske suverenitet over hele Grønland så å si automatisk involverte, at det danske monopol, det danske Grønlandsstyre, la sin hånd også over disse ikke tidligere okkuperte territorier, hvor Norge drev en ganske utstrakt fangstvirksomhet. Han spurte utenriksminister Ihlen i et telegram den 13de juli 1921, om han gjennom sine uttalelser også hadde villet akseptere at hele det utvidede område blev lagt under det danske monopol til utelukkelse for norske fiskere og fangstmenn. Herpå svarte hr. Ihlen i et telegram av 15de juli 1921 - han var dengang i utlandet - at han ikke hadde gitt uttrykk for at Norge vilde akseptere at hele det utvidede område blev lagt under det danske monopol til utelukkelse for norske fiskere og fangstmenn. Da utenriksminister Ræstad hadde fått dette telegram, sendte han

under 20de juli 1921 den danske sendemann en personlig skrivelse, hvori han uttalte følgende: "De må nok regne med den kjennsgjerning, at den nuværende norske regjering likesom den foregående og overensstemmende med opfatningen på andre ansvarlige hold her ikke kan gå med på å anerkjenne en utvidelse av dansk suverenitet over Grønland, som skulde medføre en tilsvarende utvidelse av monopolet til skade for norske interesser. Jeg har forøvrig nu fått en meddelelse fra Ihlen, som opplyser - hvad jeg også tenkte mig - at han under sin samtale med minister Krag ikke gav uttrykk for at Norge vilde akseptere at det utvidede område blev lagt under det danske monopol." - - - Allerede tidligere hadde utenriksminister Ræstad i en samtale med den danske minister, hvorav der foreligger notater i Utenriksdepartementet, en samtale av 5te juli, sagt, når danskene påberopte sig utenriksminister Ihlens uttalelse, at et muntlig svar som uttrykkelig anerkjennelse fra norsk side forekom ham usedvanlig og utilstrekkelig.

Sommeren og høsten 1921 gav flere eksempler på den danske hevdelse av den suverenitet som de nu påstod å ha sikret sig. Jeg nevnte bekjentgjørelsen av 10de mai og videre kan jeg nevne at for oktober måned finnes der en artikkel i "Danish Foreign Office Journal", som den danske utenriksminister visstnok sier han ikke har direkte ansvar for, men som dog er en officiell publikasjon som utkommer i Danmark, - hvori det heter uttrykkelig at alle interesserte makter benyttet anledningen til ved H. M. Kong Christian X's besøk i Grønland formelt å anerkjenne Danmarks suverenitet over det hele land. Likeledes kom der fra Ålesund en meddelelse om at der var utsendt en "Underretning til Sjøfarende i Havet omkring Grønland", hvori "Styrelsen av Koloniene i Grønland" uttrykkelig under henvisning til en gammel traktat som gjelder det egentlige kolonirike, nedlegger forbud mot fremmede nasjoners skibes anløp på Grønland og fangstvirksomhet innenfor territorialgrensen. Mot alt dette blev der fra den norske regjerings side protestert meget hurtigt og meget bestemt. Den 2den november skrev utenriksminister Ræstad til den danske sendemann, idet han henviste til det danske innenriksministeriums bekjentgjørelse, at han overensstemmende med hvad han allerede foreløbig har gitt uttrykk for må uttale, "at den norske regjering ikke har anerkjent og ikke kan gå med på å anerkjenne en utvidelse av dansk suverenitet over Grønland, som vil medføre en tilsvarende utvidelse av det danske monopol til fortrenghet for den næringsvirksomhet, særlig fangst og fiske, som nordmenn hittil, ubestridt, har utøvet i de pågjeldende deler av Grønland og grønlandske farvann". Og i en skrivelse av 23de november henviser han spesielt til den nevnte "Underretning til Sjøfarende i Havet omkring Grønland" og ber om å få nærmere rede på, hvad Danmark her sikter til, om det er til handels- og sjøfartstraktaten av 1826. Han sier: "Det kan imidlertid ikke fra norsk side innrømmes, at denne traktat inneholder hjemmel for eller samtykke til utvidelse av Danmarks suverenitet over Grønland eller av området for det danske Grønlandsmonopol".

Så kommer den 19de desember 1921, Danmarks hovednote til Norge i Grønlandsspørsmålet. Noten som blev avgitt av den danske sendemann inneholder en utførlig redegjørelse av Danmarks syn på dets Grønlandspolitikk, og hevder at påberopelse av visse fangstrettigheter er ikke tilstrekkelig til å underkjenne Danmarks suverenitet over disse dele av Grønland. "Efter min regjerings opfattelse", heter det i denne skrivelse, "kan påberopelsen av norske undersåtters fangst- og fiskerivirksomhet ved Grønland ikke på den måte settes i forbindelse med Danmarks suverenitet over Grønland, som dette skjer i hr. utenriksministerens skrivelse. Danmarks suverenitet over Grønland tiltrenger ingen fornyet anerkjennelse fra den norske regjerings side. Den har forlengst funnet sitt uttrykk i en rekke internasjonale aktstykker og i danske anordninger, hvis innhold er bragt til de interesserte landes kunnskap, uten at nogen innsigelse derimot nogensinde er blitt fremsatt. Den danske regjering har dessuten i den seneste tid på ny søkt og erholdt en bekræftelse derav hos de i betraktning kommende fremmede lande, deriblant også Norge." Med dette, de "internasjonale aktstykker" og den anerkjennelse som alltid har funnet sted, sikter Danmark til den suksessive utvidelse av koloniriket som har funnet sted i løpet av de siste 100 år, hvor der fra tid til annen har været lagt nye, men mindre strøk inn under dets kolonivirksomhet og opprettet nye stasjoner, hvilket hver gang har været kommunisert til alle regjeringer, uten at det har foranlediget nogen protest. Innenriksministeriets bekjentgjørelse av 10de mai er et forsøk i samme retning siktende på hele Grønland, som på denne måte kundgjøres som værende lagt inn under dansk kolonisasjons-, misjons- og handelsvirksomhet. I noten av 19de desember 1921 påberoper danskerne sig også den almindelige anerkjennelse av den utvidede suverenitet som de hadde erholdt hos alle makter, og hos Norge, idet de der henviser til uttalelsen fra utenriksminister Ihlen som de utførlig refererer. Så går de nærmere inn på deres monopolvirksomhet langs Grønlands kyster og nevner hvorledes det forholder sig. Den økonomiske monopolvirksomhet og den økonomiske politikk som de har drevet på Grønland, hevder de i høi grad er gjort til beskyttelse av særgrønlandske interesser og da ganske særlig befolkningens. "I de her omhandlede egne," heter det, "hvor der kun finner liten eller rettere ingen handel sted, har innførelsen av de særlige regler altså ingen praktisk betydning som handelsforbud - likesom norske handelsinteresser heller ikke er påberopt i Deres (den norske utenriksministers) skrivelse - men derimot en efter den nyeste tids erfaringer sterkt påkrevet fredning, som dog ikke utelukker at enkelte personer eller interessentskaper - hvad enten det er danske eller utenlandske - kan erholde konsesjon til å drive jakt eller fiskeri, når der haves betryggelse for at denne adgang ikke benyttes på en sådan måte at den lar befrykte en utnyttelse til varig ødeleggelse eller forringelse av bestanden". Her peker de på den utvei som de mener Norge bør følge for å ivareta sine særinteresser langs Grønland, og de innbyr Norge til å fremkomme med en utførlig utredning av disse interesser,

for at det kan tas under velvillig overveielse hvorledes disse interesser skal kompenseres, enten i form av godtgjørelse eller i form av konsesjoner. "Da min regjering," heter det, "legger den allerstørste vekt på å bevare og fremme det bestående gode forhold mellom Danmark og Norge, er den derfor også i dette tilfelle villig til etter ytterste evne å forsøke tilveiebragt en ordning, der kan avbøte de tap som for norske undersåtter måtte bli en følge av utstedelsen av bekjentgjørelse av 10de mai d.å. Jeg har i overensstemmelse hermed den ære å anmode hr. utenriksministeren om til bruk for min regjering å la mig tilflytte så nøiaktige og uttømmende opplysninger som mulig angående arten og omfanget av den fangst og fiskerivirksomhet, som i henhold til Deres skrivelse er blitt drevet av norske undersåtter ved Grønland, for at min regjering, efter at en sakkyndig undersøkelse har funnet sted, eventuelt kan fremsette et forslag til en tilfredsstillende ordning av saken."

Denne viktige note av 19de desember 1921 er ennå idag ikke offisielt besvart av den norske regjering. Grunnen hertil har vært fremholdt for Danmark. Da vi hadde fått denne note, blev der gjort den danske sendemann opmerksom på at dette spørsmål var av den rekkevidde og av den betydning for Norge både nasjonalt, historisk og økonomisk, at det forlangte en meget grundig og inngående utredning og undersøkelse, en utredning og undersøkelse som naturligvis vilde ta adskillig tid, og man henstillet til Danmark å avvente resultatet av denne utredning, forinnen spesielle forhandlinger om saken blev optatt. Disse arbeider for å utrede Norges stilling pågikk utover våren. Allerede i desember 1921 hadde Handelsdepartementet efter foranledning av Utenriksdepartementet foranstaltet et møte av interesserte langs kysten for å få nærmere opplysninger om hvilke faktiske fangstinteresser var tilstede langs Grønlands østkyst. Resultatet av dette møte foreligger i et Promemoria fra Handelsdepartementet som bilag til stortingsmeddelelse nr. 30 og viser, at der er en ganske stor og stigende virksomhet, særlig langs Grønlands østkyst, men at visstnok den aller største del av denne virksomhet foregår utenfor territorialgrensen, idet dog fangstmennene stadig har søkt inn til land og der jevnlig har vært overvintringsekspedisjoner på det grønlandske fastland. På Utenriksdepartementets foranledning avgav professor Mikael Lie den utredning, som finnes trykt som bilag til stortingsmeddelelse nr. 30, likesom Det Norske Geografiske Selskap utgav sin årbok, omfattende Grønlands historie, grønlandske forhold og Grønlands stilling i relasjon til Norge, - en årbok som visstnok samtlige Stortingets medlemmer har fått og som jeg sterkt vil anbefale at de studerer.

Slik gikk tiden, inntil jeg i juni ifjor blev utenriksminister. Den danske sendemann søkte mig meget snart og begynte å tale om Grønlands-spørsmålet, og jeg sa da, i overensstemmelse med det som hadde vært den norske regjeringens standpunkt, at vi fant at saken nu burde hvile inntil den forelå utredet fra norsk side, og at et meget viktig moment var kommet til, nemlig at regjeringen i betraktning av denne

saks storhet for Norge hadde funnet at den burde oversendes til Stortinget i form av en meddelelse om hvordan stillingen var med anmodning til Stortinget om å ta saken op til overveielse forinnen regjeringen foretok videre skritt i den. Denne meddelelse til Stortinget kunde ikke avgis før 21de juli 1922, og da Stortinget sat oppe i meget viktig og vanskelig arbeide i den tid, kunde det ikke behandle denne sak før det gikk fra hinanden. Jeg meddelte derfor den danske sendemann, at han måtte være forberedt på, at de nærmere skritt i saken fra norsk side måtte utstå til våren 1923, da Stortinget atter trådte sammen. Det blev imidlertid også meddelt den danske sendemann, da Stortinget hadde truffet sin beslutning derom, at konstitusjonskomiteen mellom sesjonene vilde forberede saken, slik at den kanskje påny kunde optas nogenlunde snart efter Stortingets sammentreden. Siden er han blitt meddelt, at konstitusjonskomiteen desværre ikke har kunnet opta arbeidet, og at dette var skjedd under konferanse med utenriksministeren, idet konstitusjonskomiteens formann meddelte, at først hadde forskjellige ting bevirket at møtet hadde måttet utsettes til nokså sent på året, dernæst var der kommet sykdom i veien og endelig Ivarssons død, som gjorde det formålstjenlig at saken utstod inntil Stortinget trådte sammen. Dertil sa Danmark intet. Skjønt danskene jo stadig har påberopt sig, at det er vi som nu har utspillet og at de venter på vårt svar på noten av 19de desember. Nu, dette at ikke offisielt svar er avgitt vil jo ikke si det samme som at vi har iakttatt taushet overfor Danmark. Vi har altså utførlig begrunnet årsakene til at dette svar ikke er blitt avgitt, således at der ikke kan være tale om nogen uhøflighet fra norsk side likeoverfor Danmark.

I september måned hendte der imidlertid noget nytt, og det var noget meget viktig nytt i det gjensidige forhold mellom Danmark og Norge angående Grønland. Det var opprettelsen av den norske trådløse stasjon i Mygbugten på østsiden av Grønland. Det var det meteorologiske institutt, som hadde forsynt en fangstekspedisjon, som skulde overvintre, med det nødvendige utstyr til en trådløs stasjon, idet det for værvarslingen langs hele Nordhavet var av den største betydning, at de værvarslingsstasjoner man tidligere hadde, Spitsbergen og Jan Mayn, blev supplert med denne stasjon. Da vi fikk meddelelse om at denne trådløse norske stasjon på Grønlands østkyst var trått i virksomhet meddelte vi av høflighetshensyn straks til Danmark, at vi hadde fått underretning om at en provisorisk trådløs stasjon, som det norske meteorologiske institutt i begynnelsen av inneværende år hadde tatt skritt til å opprette på Grønlands nordøstkyst, nu var trått i virksomhet. Vi meddelte videre, at stasjonen ikke var etablert ved en særskilt utsendt meteorologisk ekspedisjon, men ved en av de vanlige norske fangstekspedisjoner, som skulde overvintre og som det norske meteorologiske institutt hadde forsynt med det nødvendige materiell, idet instituttet samtidig hadde anmodet om at der fra overvintringsekspedisjonen måtte bli sendt værvarslingstelegrammer. Vi sa hvor stasjonen lå og hvilken betydning den hadde.

Denne meddelelse vakte meget stor opsikt i Danmark og blev ikke mottatt med glade følelser.

Den 2den oktober avgav den danske minister en note til den norske, hvori meddeltes, "at den danske regjering ikke kunde erkjenne den av det norske Meteorologiske Institut foranledigede oprettelse av en stasjon for trådløs telegrafi på Grønlands nordøstkyst for berettiget. Ydermere hadde dette skritt i særlig grad måttet forundre den danske regjering - anførtes der i noten - eftersom det var foretatt på et tidspunkt, hvor der ennå ikke fra norsk side var avgitt svar på den danske note av 19de desember f.å. I noten meddeltes videre at den danske regjering alt i nogen tid hadde hatt sin fulle opmerksomhet på spørsmålet om oprettelse av en trådløs stasjon på Grønland, og den hadde fornylig latt foreta en inngående undersøkelse av de lokale og andre praktiske forhold, som kommer i betraktning i så henseende. Der vilde herefter i løpet av en nær fremtid bli skredet til oprettelsen av en sådan stasjon, hvis virksomhet, bl.a. gjennom utsendelse av værmeldinger, på fyldestgjørende måte vilde avhjelpe den forhåndenværende mangel av meteorologiske varselmeldinger fra de pågjeldende egne. Under henvisning hertil kunde den danske regjering - om enn den efter de fra den norske regjering mottatte opplysninger gikk ut fra, at der ikke fra den norske regjeringens side hadde vært tilsiktet en vilkårlig foregripen av de kommende dansk-norske forhandlinger om Grønlandssaken - ikke undlate å nedlegge innsigelse imot det fra norsk side foretatte skritt og ta ethvert forbehold med hensyn til selv en provisorisk norsk stasjons forbliven i Grønland."

På denne note svarte den norske regjering den 16de s.m. og fremhevet først at grunnen til at den norske regjering hittil ikke hadde besvart den danske note av 19de desember var den, at Grønlandssaken - ut fra historiske forutsetninger og norsk næringslivs store interesser - var av så stor betydning for Norge, at det hadde vært nødvendig å underkaste den en meget alsidig og omhyggelig prøvelse. Derefter meddeltes for første gang i skriftlig form, at saken var blitt forelagt Stortinget i form av en regjeringssmeddelelse og at man avventet Stortingets videre behandling av saken. Videre anførtes i noten, at den norske regjering ikke anerkjenner berettigelsen av den danske regjeringens bemerkninger om den provisoriske norske værvarslingsstasjon. "Den norske regjering ønsker like lite som den danske å foregripe de norsk-danske forhandlinger om Grønlandssaken, men nettop derfor må den innta det standpunkt, at intet endres i norske borgeres gjennom tidene hevdede og aldrig tidligere bestridte frie virksomhet i disse strøk. Overensstemmende hermed kan den norske regjering ikke godta den fra dansk side reiste innvending mot hvad der i dette tilfelle ved norsk foretagsomhet er skjedd." Vi nevnte videre, at denne værvarslingsstasjon var av den største interesse for hele Nord-Europa og at vi naturligvis med glede hilste, at den danske regjering også vilde gå til anlegg av en meteorologisk stasjon. Til slutning blev det anført, at vi følte os overbevist om, at den danske regjering vilde forstå de betragtninger, som har diktert det norske svar, "og som går ut

på, at der ikke fra nogen side på det nuværende tidspunkt av forhandlingene bør foretas skritt som kan påberopes som præjudikat for sakens endelige løsning eller som en endring i status quo." Dette siste er nokså viktig, når det sees i sammenheng med det, som kom til å skje i midten av desember.

På denne note svarte den danske regjering, at den i ett og alt fastholdt sitt syn på saken, men den svarte på en måte, som ikke ga anledning eller grunn til videre diskusjon, hvorfor vi innskrenket oss til, da vi hadde fått det danske svar, å si til den danske chargé d'affaires, at den norske regjering i et og alt fastholdt sin opfatning.

Så kom det, som i yderligere grad enn værvarslingsstasjonen skulde gjøre Grønlandsspørsmålet brennende, og det var det danske lovforslag av 19de desember 1922. Det var et lovforslag fremsatt av den danske regjering. "Forslag til Lov om Grønlands Styrelse" - og det hevdedes fra dansk side, at dette lovforslag var forberedt gjennom mange år og nu måtte fremsettes. Hadde lovforslaget innskrenket sig til å gjelde en lov om det danske kolonirike, hadde det vel ikke vakt den opsikt, som det vakte. Men dette forslag til lov inneholder to paragrafer, hvorav det fremgår, at loven betrakter det som en forutsetning, som en kjensgjerning, at Danmarks suverenitet er utstrakt til å gjelde hele Grønland. I lovens § 1 heter det: "Grønland deles i 4 landsdele: "Sydgrønland", "Vestgrønland", "Nordgrønland" og "Østgrønland", og mens der i en hel rekke paragrafer treffes nærmere bestemmelse om, hvorledes Sydgrønland og Vestgrønland skal administreres og styres, så inneholder loven i sin § 45 for de to sistes vedkommende. Nordgrønland og Østgrønland, kun den bestemmelse, at "Nordgrønland og Østgrønland administreres efter de pågjeldende ministres nærmere bestemmelser." Det er nokså karakteristisk for dansk ubekjentskap til norsk tankegang, hvor det gjelder Grønland, at Danmark var meget forbauset over, at dette lovforslag kunde vekke en så utpreget misstemning i Norge, idet de mente at der nettop ved den omstendighet, at Nord- og Østgrønlands administrasjon så å si blev holdt svevende, idet det bare i sin almindelighet blev sagt, at de dele skulde administreres efter de pågjeldende ministres nærmere bestemmelse var der tatt hensyn til de norske interesser og holdt adgangen åpen for nærmere forhandlinger om disse landsdeles nærmere administrative ordning. Jeg gjentar, det viser, hvor fremmed Danmark er for norsk tankegang i Grønlandssaken, for det sier sig selv, at i det øieblikk dette lovforslag blev bekjent i Norge, så måtte det vekke en enstemmig misstemning, fordi det gikk ut fra som en kjensgjerning, at Danmark hadde suverenitet over hele Grønland - altså nettop det spørsmål, som vi ikke på nogen måte hadde villet svare bekreftende på. Gang på gang hadde vi, efterat vi blev klar over, hvad det her gjaldt, hevdet, at Norge kan ikke betingelsesløst anerkjenne suvereniteten over hele Grønland, og hver gang Danmark hadde gjort fremstøt, som skulde vise, at de mente, at de hadde suvereniteten, så hadde vi nedlagt den bestemtteste protest, og vi hadde fremover i 1922 uttrykkelig understreket, at hvis man skulde komme til forhandlinger, så måtte forutsetningen være, at der ikke fra

nogen side blev foretatt skritt, som kunde foregripe resultatet av disse mulige forhandlinger. Og vi hadde meget sterkt protestert mot, at vort anlegg av den trådløse stasjon var nogetsomhelst brudd på forutsetninger, idet vi nettop i den anledning hadde understreket meget sterkt, at vår fortid og vår nutid på Grønland er ikke underlagt nogensomhelst innskrenkninger. Hittil har Norge hatt absolut virkefrihet på Grønland og ingensomhelst innskrenkninger har været stillet overfor norsk virksomhet og norsk foretagsomhet i disse strøk, og derfor ligger også etablering av en trådløs stasjon selvfølgelig innenfor norsk rett på Grønland. Men når da Danmark på sin side i form av et lovforslag uttrykkelig understreker, at det har suvereniteten, da bortryddes i virkeligheten det, som måtte være forutsetning, hvis begge land skulde forhandle fritt og ubundet om den fremtidige ordning av disse strøk.

Straks vi hadde fått meddelelse om dette lovforslag av 19de desember sendte vi telegrafisk den 22de en protest til Danmark, hvori vi tok bestemt forbehold mot en utvidelse av Danmarks suverenitet til strøk, hvor dansk suverenitet ikke tidligere hadde været hevdet. Og dette vårt forbehold begrunnet vi nærmere i en note, som blev avgitt 10de januar 1923. Den note vil jeg gjerne til avslutning lese op, fordi den tar saken kort, historisk, slik som den foreligger og understreker det norske standpunkt slik som det har været hevdet og hevdes av den norske regjering. Vi ber vår sendemann i Kjøbenhavn om å overlevere det danske utenriksministerium en skrivelse av følgende innhold:

"Under henvisning til min note av 22de desember f.å. har jeg den ære efter pålegg av min regjering å gi følgende redegjørelse for de grunner, som har diktert det ved min nevnte note tatte bestemte forbehold mot det av den kgl. danske regjering fremsatte forslag til lov om Grønlands styrelse forsåvidt forslaget omfatter strøk, hvor dansk suverenitet ikke tidligere har været hevdet.

Grønlandssaken blev aktuell i Norge ved den danske sendemanns muntlige henvendelse til utenriksminister Ihlen 14de juli 1919, angående spørsmålet om Norges anerkjennelse av Danmarks overhøihet over hele Grønland hvori meddeltes at Amerikas Forenede Stater i forbindelse med overdragelsen av de danske Vestindiske øer hadde avgitt en erklæring om at de "ikke vilde motsette sig at den danske regjering utvider sine politiske og økonomiske interesser til hele Grønland". Utenriksminister Ihlens muntlig avgivne svar gikk, som bekjent, ut på "at den norske regjering ikke vilde gjøre vanskeligheter ved denne saks ordning".

Hr. Ihlen har i en telegramveksel, som 13de og 15de juli 1921 har funnet sted mellom ham og daværende utenriksminister Røstad, uttrykkelig erklært, at han i sin uttalelse den 22de juli 1919 ikke hadde gitt uttrykk for at Norge vilde akseptere at det utvidede område blev lagt under det danske monopol.

I det øieblikk man i Norge blev opmerksom på at uttrykket om utvidelse av de "økonomiske interesser til hele Grønland" fra dansk side tilsiktet også en utvidelse av monopollet og vilde medføre en innskrenkning av de gamle norske rettigheter

på og ved Grønland, måtte den norske stilling til suverenitetsspørsmålet bli en annen. Da derfor den danske regjering i den fortrolige promemoria av 18de januar 1921 kom tilbake til saken og 29de april d.å. i en skrivelse, hvori den henviste til Ih lens erklæring, henstillet, at den norske regjering skriftlig skulde anerkjenne den utvidede danske suverenitet, uttalte den daværende utenriksminister Michelet under en samtale med den danske sendemann den 7de mai 1921 at han ikke fant, at Norge kunde gi avkall på nogen av de rettigheter til fangst og fiske, som nordmenn hittil hadde utøvet på Grønland og i det grønlandske farvann.

Der blev under denne samtale antydnet en utvei til løsning, som imidlertid førte til intet, og i en skrivelse av 10de mai 1921 meddelte den danske sendemann utenriksministeren at det danske utenriksministerium ikke ønsker "ytterligere skritt foretatt til fremskaffelse av skriftlig erklæring fra den norske regjering men ønsker å la det bero med det i sin tid fra norsk side muntlig avgitte tilsagn."

Den 5te juli s.å. overleverte så den danske sendemann utenriksminister Ræstad en skrivelse av 2nen s.m., hvori notifiseres en av det danske innenriksministerium 10de mai utstedt bekjentgjørelse "i hvilken der under henvisning til kgl. anordning av 18de mars 1776 bringes til almindelig kunnskap, at der fra dansk side er opprettet handels-, misjons- og fangststasjoner såvel på vest- som på østkysten av Grønland således at hele landet herefter er inndradd under de danske kolonier og stasjoner og den danske styrelse av Grønland." Straks ved denne notes mottagelse tar utenriksminister Ræstad uttrykkelig reservasjon, og som følge av den fra dansk side gjentatte henvisning til utenriksminister Ih lens uttalelse i 1919 gjør han oppmerksom på, at et muntlig svar som uttrykkelig anerkjennelse fra norsk side forekommer ham usedvanlig og utilstrekkelig. I en personlig skrivelse til den danske sendemann av 20de juli 1921 fremholder han, at denne må "regne med den kjensgjerning at den nuværende norske regjering likesom den foregående og overensstemmende med opfatningen på andre ansvarlige hold her ikke kan gå med på å anerkjenne en utvidelse av dansk suverenitet over Grønland, som skulde medføre en tilsvarende utvidelse av monopolet til skade for norske interesser."

Senere får den norske regjering ad indirekte vei, idet den ikke direkte blev underrettet herom, meddelelse om at "styrelsen av koloniene i Grønland" den 16de juni 1921 har utferdiget en "Underretning til Søfarende i Havet omkring Grønland", hvorefter også Norge skulde ha anerkjent lukning av Grønland for beseiling av fremmede nasjoners skibe. Likeledes blev man underhånden bekjent med, at Danish Foreign Office Journal nr. 11 for oktober 1921 under overskriften "Greenland under Danish rule" inneholdt en artikkel, hvori det heter, at "all powers interested in the matter took the opportunity offered by the Celebrations (i anledning av kong Christian X's besøk) to formally recognize Denmark's sovereignty over the whole country".

Den 2nen november 1921 sendte utenriksminister Ræstad en skrivelse til den danske sendemann, hvori han i anledning av

det forefaldne uttrykkelig gjentok, "at den norske regjering ikke har anerkjent og ikke kan gå med på å anerkjenne en utvidelse av dansk suverenitet over Grønland som vil medføre en tilsvarende utvidelse av det danske monopol til fortrenghet for den næringsvirksomhet, særlig fangst og fiske, som nordmenn hittil ubestridt har utøvet i de pågjeldende deler av Grønland og grønlandske farvann". Og i en skrivelse av 23de november tok utenriksministeren bestemt avstand fra berettigelsen av den foran nevnte av den grønlandske kolonistyreelse utsendte "Underretning til Søfarende" av 16de juni.

Den 19de desember 1921 avgav den danske sendemann til utenriksminister Ræstad 2 skrivelser, hvori den danske regjeringens standpunkt nærmere presiseres." - Den annen skrivelse som jeg ikke nevnte isted, var nærmest bare en redegjørelse for utsendelsen av bekjentgjørelsen til sjømennene av 16de juni 1921 - "På disse skrivelser har der fra norsk side hittil ikke været avgitt endelig svar, idet den norske regjering fant det påkrevet å underkaste hele spørsmålet en nærmere historisk og saklig behandling, og dette måtte selvfølgelig ta tid. Av hensyn til sakens store betydning og de betenkeligheter der såvel av historisk som saklig grunn med styrke har gjort sig gjeldende i Norge likeoverfor spørsmålet om utvidet dansk suverenitet, fant regjeringen det også nødvendig å sende spørsmålet over til Stortinget i form av en meddelelse av 21de juli 1922. Den danske sendemann blev gjort opmerksom herpå og at den norske regjering fant det heldigst at videre forhandlinger om saken henstod inntil Stortinget hadde kunnet behandle spørsmålet. Det var forutsetningen, at vedkommende stortingskomité skulde tre sammen mellom sesjonene, men selve Stortingets behandling av saken kunde ikke skje før efter dets sammentreden i midten av januar 1923.

Imidlertid foregikk der i månedene september-november 1922 en noteveksling mellom den norske og danske regjering i anledning av en meddelelse den første under den 20de og 23de september gav om, at der på Grønlands østkyst i forbindelse med en norsk fangstekspeidisjon som overvintret, var etablert en trådløs værvarselsstasjon. Den danske regjering bestred berettigelsen av dette skritt, mens den norske på sin side meget sterkt hevdet "norske borgeres rett til utøvelse av deres gjennom tiderne hevdede og aldrig før bestridte frie virksomhet" i de strøk av Grønland, hvor spørsmålet nu gjaldt Norges anerkjennelse av dansk suverenitet. Skjønt begge regjeringer fastholdt sin opfatning var man dog enig om, at Stortingets forestående behandling av saken nu burde avventes.

Da fik ganske pludselig og overraskende den norske regjering kjenskap til, at den danske regjering hadde fremsatt sitt lovforslag av 19de desember 1922 om Grønlands styrelse, og at dette lovforslag forutsatte som et fait accompli at dansk suverenitet var gjeldende over hele Grønland, altså nettop den suverenitet, som den norske regjering ikke hadde anerkjent.

Den norske regjering anmodet straks den hadde gjort sig bekjent med lovforslaget sin sendemann i Kjøbenhavn om å ta bestemt forbehold, hvilket skede i note av 22de desember 1922.

Det fremgår av foranstående utvikling, at den norske regjering ikke har anerkjent den ønskede utvidelse av Danmarks overhøihet over hele Grønland, og den har hittil stått i den formening, at det var dette spørsmål som i tilfelle måtte bli gjenstand for forhandlinger mellem regjeringene og sees i forbindelse med de norske rettigheter på Grønland. Disse rettigheter har som nevnt gjennom årrekker gitt sig uttrykk i den fangstvirksomhet som norske borgere har utøvet i disse strøk og farvann og medfører at Norge i virkeligheten blir det eneste land, som her kan sies å ha reelle interesser å vareta. Dette må være av avgjørende betydning hvor det gjelder suverenitetsspørsmålet over så veldige områder, som hittil uten nogen innskrenkning har stått åpne for norsk virkelyst og foretagsomhet."

På vår telegrafiske protest av 22de desember ifjor og noten av 10de januar i år er der ikke mottatt noget svar, men der er bebudet et svar, idet den danske sendemann muntlig har tatt forbehold likeoverfor mig. Slik står saken. Der har funnet sted endel nokså utførlige samtaler mellem den danske sendemann og mig, hvorom jeg har tatt noter, men de inneholder i virkeligheten ikke noget nytt utenfor denne faktiske redegjørelse av saken, som jeg her har fremlagt. Det er ikke min agt idag - jeg tror heller ikke det er hensiktsmessig - å peke på de linjer som efter min mening nu bør følges, og jeg skal derfor innskrenke mig til denne forøvrig nokså langvarige utredning, idet jeg dog selvfølgelig stiller mig til tjeneste for spørsmål, som måtte rettes til supplerings av de opplysninger jeg her har gitt.

Præsidenten (Otto B.Halvorsen): Præsidenten skulde ogsaa anse det heldig.

Som konstitutionskomiteens formand vil jeg faa lov til at oplyse Tinget om, hvorfor konstitutionskomiteen ikke kunde følge Stortingets anmodning umiddelbart før vi gik fra hverandre i sommer. Da komiteen fik Tingets anmodning, blev der holdt møte i komiteen, og det viste sig da, at iethvertfald for halvparten av komiteens medlemmer var det ikke mulig at møte før de første dage av december, og det blev da komiteens beslutning, at man skulde møtes efter nærmere indkaldelse først i december. Da tiden kom, og jeg skulde indkalde komiteen, kom der fra to av dens medlemmer - det var Ivarsson og Evanger - meddelelse om, at det var dem umulig at møte før omkring den 15de december. De angav grunde, som her i Stortinget altid har været anset som lovlig forfald. Jeg forela saken i Stortingets præsidentskap - vi hadde tilfældigvis møte - og uten at be om nogen beslutning hadde jeg det indtryk, at præsidentskapets medlemmer var av den opfatning, at det var noksaa litet rimelig at indkalde medlemmerne langveis fra 8 dage før jul. Men ikke desto mindre lot jeg paa grund av sakens beskaffenhet indkaldelse utgaa. Men saa hændte det, at der fra Ivarsson kom telegram om, at han var syk og ikke kunde møte før jul. Da syntes jeg, at det

blev litet rimelig, naar et medlem av komiteen, repræsenterende de interesser, som hr. Ivarsson har repræsenteret, ikke kunde møte - da syntes jeg, det blev litet rimelig, eller rettere sagt urimelig at indkalde komiteen, og jeg henvendte mig til utenriksministeren, som sammen med mig beklaget forholdet, men fandt, at der ingen skade kunde ske, om man ventet til det nye aar. Men jeg gjorde utenriksministeren opmerksom paa - netop for at ingen tid skulde tapes - at jeg gik ut fra, at konstitutionskomiteen ikke vilde ta noget standpunkt og ikke kunde ta noget standpunkt i denne sak, før regjeringens standpunkt forelaa for komiteen. Jeg meddelte ham, at det var min agt - hvis jeg fik komiteen med mig - at sende regjeringen en officiel skrivelse med anmodning om en klarlæggelse av regjeringens standpunkt, og jeg ba utenriksministeren i den mellemtid, som nu kom, at forberede dette svar slik, at ingen tid skulde være tapt. Jeg kan her si efter en forhaands konferance i komiteen, at jeg tror, at alle komiteens medlemmer er enig med mig i min opfatning her, og at en saadan skrivelse vil utgaa fra komiteen en av de første dage. Og jeg haaber da, at regjeringens svar ogsaa kan foreligge meget hurtig, saa at vi for fuldt alvor kan ta fat paa vort arbeide i konstitutionskomiteen. Dette er sakens sammenheng.

Hambro: Jeg har med den største interesse paahørt den ærede utenriksministers utredning av denne sak, og jeg vil uttale min tilfredshet med, at saken nu i denne form er bragt ind for Stortinget, og at det likeoverfor den danske sendemand er slaat fast, at det er Stortinget, som har at behandle denne sak, og ikke regjeringen. Og jeg vil gjerne allerede nu ha understreket det, som for mig er et hovedhensyn, og som jeg mener ogsaa skulde ha været understreket overfor den danske regjering, - at ingen norsk utenriksminister har hat bemyndigelse til at avgi nogen som helst erklæring av den art, som hr. Ihlen avgav mundtlig. Efter norske konstitutionelle former kunde en utenriksminister svare, at han skulde bringe saken ind for Stortinget og anbefale den eller den ordning; men han hadde ikke nogen som helst fuldmagt til paa egne eller paa den norske regjeringens vegne at avgi nogen erklæring, der tangerte den norske grundlovs § 1.

Der er i denne sak fra norsk side i dokumenterne udelukkende talt om fangst og fiske; men jeg hørte ogsaa med tilfredshet, at der i de dokumenter, som utenriksministeren læste op her nu, flere gange likeoverfor Danmark var understreket ordene "Norges historiske interesse", og jeg mener, at vi her staar ved det aller viktigste. For mig er fangst- og fiskeinteresserne underordnet i denne sak. Det, som nationalt og historisk er det vigtige, det er, at Grønlandssaken - slik som den nu er bragt frem fra Danmarks side - ruller op for os det spørsmaal idag, om det norske storting i 1923 staar paa Kieles-traktatens grundlag, eller om det har et videre nationalt syn og en mere utpræget følelse av de historiske interesser. Og naar man fra dansk side har tat op denne sak, slik som det har været gjort - med den meget behændige paaskytning av fangst- og fiskeinteresserne - saa er

det for mig ganske klart, hvad den dobbelte hensigt er. Hvis man kan faa Norge til at anerkjende den danske suverænitet over Grønland uten at trække i forgrunden de historiske interesser og alle de uavgjorte spørsmaal, vi i virkeligheten har med Danmark, - da har Norge derigjennem ogsaa fraskrevet sig al ret til for fremtiden at ta op spørsmålet om Færøerne og Island. Og videre er det jo en kjendt sak, at naar Danmark har gaat til den aktion nu, slik som det har gjort, er det ikke av hensyn til sine gamle interesser paa Grønland, men av rent økonomiske hensyn. Tanken er jo - det er jo kommet tydelig frem paa mange maater - at selge Grønland. Den engelske regjering betinget sig for at godkjende Danmarks suverænitet, at England fik forkjøpsret til Grønland. Saken kom meget logisk som en utvikling av salget av de Vestindiske øer. Det var ikke hensynet til eskimoerne eller til Danmarks historiske rettigheter paa Grønland, som spillet ind; det var rene salgshensyn. Og det er betegnende, at i alle de publikationer, som er utgit fra Danmarks side officielt om denne sak, er Norges navn overhodet fortiet. I det store verk, som blev sendt ut om Grønland, staar det, at Grønland er en ø, som fra de ældste tider har tilhørt det danske rike, og om Hans Egede staar det, at han var en dansk mand, som efter opdrag av danske biskoper seilet til Grønland. Der staar, at det var et dansk kompani, som drev Grønlandshandelen, mens det altsaa i virkeligheten var Det Bergenske Grønlandskompani. Ogsaa selve konflikten om fangst og fiske er gammel; den gaar saa langt tilbake som til Grønlands gjenopdagelse, og det er ikke første gang, at vestnorske og særlig bergenske handels- og sjøfartsinteresser har kollidert med Kjøbenhavninteresserne. Norge drev Grønlandshandelen, saa længe den gik med tap; det var Det Bergenske Grønlandskompani. Men fra den dag handelen begyndte at gaa med overskud, blev den overført til Kjøbenhavn.

Jeg nævner Kieltraktaten, fordi jeg mener det er nødvendig at vi ser den som bakgrund for det hele. Vi har fra norsk side aldrig anerkjendt den skilsmisse mellem Norge og de norske bilande som fandt sted vilkaarlig i 1814, og i det oppgjør mellem Danmark og Norge som fandt sted i 1821, forelaa ingen omstændigheter som gjorde oppjøret tilfredsstillende fra norsk side eller kunde gi det bindende karakter fra norsk side. Man fik fra norsk side dengang ikke adgang til at gjennemgaa de gamle statsregnskaper, man fik ikke adgang til at gjøre sig bekjendt med nogen av de papirer, paa grundlag av hvilke den økonomiske utskiftning fandt sted. Og efter initiativ fra norsk side i virkeligheten - det var nemlig historikeren P. A. Munch som gav utslaget - maatte Danmark i 1857 under sit økonomiske oppgjør med Island, som i denne forbindelse har den største interesse for Norge, anerkjende sin forpliktelse likeoverfor det norske skatteland til at betale for den konfiskation av krongods og klostergoods som hadde fundet sted. Og under forhandlingerne fra 1857 til 1871 blev den danske regjering nødt til at gaa med paa at betale Island en erstatning for konfiskation av gods som ikke tilhørte den danske krone, 120,000 kr. aarlig i en række av aar. Gjennem erklæringen likeoverfor skattelandet dokumenterte

Danmark i virkeligheten ogsaa hvad danske historikere i de følgende aar er blit opmerksom paa, at Danmarks stilling likeoverfor Norge, hvis der fra Norge fremkom et lignende krav, var meget svak. Hadde man erkjendt sin plikt til oppgjør med bilandet, saa maatte man langt sterkere ha denne plikt til at foreta oppgjør med moderlandet. Vi har nu faat rullet op ved den danske politik spørsmålet om et almindelig oppgjør for en hel række ting som vi fra norsk side maatte komme til at forlange oppgjør over temmelig snart, efterat vi hadde faat vor helt nationale utenrikspolitik. Og jeg skal nævne et par av de ting, fordi jeg mener det er Stortingets uavviselige historiske og nationale plikt at se alle disse ting i sin sammenheng, naar man gaar til forhandling med Danmark. Det er spørsmål som ikke er nye, de har været berørt før, og der har mellom videnskapsmænd været forhandlet mundtlig om dem for ikke saa lang tid siden. Vi har at forlange tilbake av Danmark de store dele av norske arkiver og samlinger som Danmark har uten en tøddel av hjemmel. Den viktigste av disse er den arnemagnæanske samling som utgjør perlen i de danske arkiver, men som er de norske biskoppers stjaalne arkiv, alle dokumenter vedrørende norske stifter som Danmark efter al international ret vilde vært pliktig til at levere tilbake dengang da Norge i 1814 blev skilt fra Danmark. Det er videre de samlinger av norske mineraler og naturgjenstande fra Kongsberg og andre steder som ble overført til Danmark og som man har erklæring fra professor Brøgger og andre om at vi ikke kan skaffe tilveie i Norge igjen. Vi kan ikke engang faa vor historiske samling vedrørende utviklingen av vore bergverker eller andre ting komplet, fordi samlingen blev overført til Danmark like før utskilningen. Jeg nævner disse ting. Der er en hel række andre. Vi plikter at ta dem op. Vi plikter at se hele den historiske bakgrund for denne sak og at behandle den i saa stor bredde. Den som ikke kræver noget, han vil heller ikke ha utsigt til at faa svært meget. Jeg minder om Bismarcks berømte ytring, at snille børn ber ikke, men de faar heller ikke noget. Norge har i forholdet til Danmark været et overordentlig snilt barn fra 1814 til idag. Det er paatide at man ikke længere er det. Man er i Danmark fuldt opmerksom paa at Danmarks stilling under underhandlinger med Norge paa mange maater er meget svak, hvis Norge tar saken op historisk og i sin fulde rækkevidde. Men hvis det lykkes dem fra dansk side at faa forhandlingerne kjørt ind paa det smale spor at vi bare forhandler om fangst og fiske paa Grønland nu og derigjennem idag anerkjender alle andre ting og ser bort fra viktige historiske ting - ja hvis vi gjør det, da er det givet at vi ikke vil kunne opnaa særdeles meget. Det vil ogsaa være nødvendig, naar Stortinget eller naar konstitutionskomiteen gaar til behandling av denne sak at man benytter sig av historiske eksperter paa en maate som Stortinget ellers ikke pleier at gjøre. Det er ganske nødvendig, fordi vi er her inde paa et omraade, som fra norsk side er meget litet undersøkt og som heller ikke fra dansk side er bearbeidet paa en maate som enten er tilfredsstillende fra norsk synspunkt eller er uttømmende. Alle dokumenter vedrørende Norges forhold til Grønland beror i det danske riksarkiv, i Grønlandspakken der.

Norge har ikke faat den utlevert. Norge har ikke gjenpart av den. Det kunde snart være paatide at vi forlanger at faa utlevert dokumenterne vedrørende det norske rikets forhold til de gamle bilande. De hører hjemme i de norske arkiver og ikke i de danske. Og man kan være ganske forvisset om at tar vi op kravene, saa vil Danmark være nødt til at gaa dem imøte paa en række av omraader. Men lar man dem fra norsk side ligge nu, saa vil der neppe komme et tidspunkt igjen, hvor det vil være naturligt eller mulig at stille kravene.

Der er, som den ærede utenriksminister gjorde opmerksom paa, av Geografisk selskap utgit en aarbok om Grønlandsspørsmålet, og der er ogsaa av professor Lie git en utredning, der kom i forbindelse med meddelelse nr. 30. Jeg vil i den anledning understreke betydningen av, at man ikke fra norsk side publicerer for meget i denne sak. Naar man skal gaa til en proces, pleier man ikke paa forhaand at fremlægge for motparten alle sine aktstykker, alle sine dokumenter. Der er allerede i Geografisk selskaps aarbok en avhandling av arkivar Brinchmann, som ikke burde ha været trykt paa det tidspunkt og som ogsaa arkivar Brinchmann selv - efter hvad jeg har grund til at tro - og enkelte av styremedlemmerne i Geografisk selskap fandt ikke burde være trykt. Der var vistnok derom konferert med utenriksdepartementet eller en av funktionærene i utenriksdepartementet, som fandt det ubetænkelig at trykke den. Jeg vil henstille til utenriksdepartementet, som i saa betænkelig grad er blottet for historisk erfaring og historisk innsigt, ikke at overlate det til juristerne i utenriksdepartementets kontorer at avgi nogetsomhelst skjøn om historiske og nationale spørsmåal - for det er de ikke skikket til - men at konferere med historikere i spørsmåal av den art. Vi skal være forsigtige. Et dokument som det fra professor Lie, som jeg i sig selv oppfatter som et meget tyndt dokument, det vilde heller ikke kunne offentliggjøres eller kunne komme til dansk kundskap uten at vi led skade ved det. Vi skal huske paa, at vi i denne sak staar overfor en motpart, som er overordentlig smart, som har et særdeles vel indarbeidet diplomati, som har 3 1/2 hundrede aars erfaring for, hvorledes man skal lure Norge i forhandlinger, som angaar norske rettigheter. Det er en tradition i de danske kancellier helt fra erklæringen av 1536, som vi ikke har noget tilsvarende til paa norsk side. Vi kan derfor ikke noksom vise forsigtighet og mistånsksomhet, naar vi driver disse underhandlinger. Jeg anerkjender den drevenhet, hvormed man fra dansk side har gaat til behandlingen av denne sak. Den bygger, som jeg har sagt, paa gamle traditioner - jeg anerkjender den fuldt ut; men vi skal ogsaa være opmerksom paa det, og vi skal ogsaa være opmerksom paa, at vi ikke har med nogen troskyldig motpart at gjøre, at vi vil ikke kunne gjøre et eneste litet feiltrin eller uheldig skridt, som ikke vil bli utnyttet med den yderste grad av hensynsløshet og øieblikkelig bli kommunisert alle magter slik som Danmark allerede i de sidste 2 1/2 aar har søkt at spille magterne ut mot os.

Jeg har villet si disse ting her allerede idag, fordi jeg mener, at Stortingets medlemmer skal være opmerksom paa dem,

og jeg vil til slutning endnu ha nævnt en ting. Danmark bragte saken op i forbindelse med Spitsbergenspørsmålet og har et par gange senere villet søke at stille det i nogen art av forbindelse med Spitsbergen. Vi kan fra norsk side ikke godta nogensomhelst tilsnigelse av den art fra dansk side. Men vi skal fra norsk side være opmerksom paa den forbindelse, der allikevel er mellem Grønland og Spitsbergen, den historiske forbindelse nemlig, at Spitsbergen fra den dag av, da Grønland blev forenet med Norge som en del av det norske rike, var betragtet som hørende til Grønland, - Spitsbergen var delvis kaldt Grønland - og i de officielle karter i det 18de aarhundrede og indtil Bings geografiske haandbok i det 18de aarhundrede var Spitsbergen og Grønland avlagt med samme farve som norske bilande. Den forbindelse har der været mellem dem. Og hvis man fra dansk side paanyt forsøker at stille som en betingelse for at vise imøtekommenhet i Spitsbergenspørsmålet, at vi skulde vise nogen art av imøtekommenhet likeoverfor Danmark i Grønlandsspørsmålet, da vil en hvilkensomhelst historisk utredning fra en historisk kartograf, der var tilknyttet regjeringen, kunne dokumentere likeoverfor danskerne, at det er Norge, som har rettigheten og traditionen i begge lande og at Danmark overhodet aldrig har hat noget med Spitsbergen at gjøre og heller ikke har hat noget med Grønland at gjøre før fra 17 hundrede og nittiaarene av. Og naar man fra dansk side nu paaberoper sig som grundlag for nu at utestænge nordmændene fra Grønland forordningen av 1776, der ikke var utstedt av den danske konge, men var utstedt av den norske konge i hans egenskap av suveræn over Grønland og som rekapitulerte en norsk kongelig bestemmelse fra Haakon Haakonssøns tid, hvorved han gjorde handelen paa Grønland til et privilegium for den norske konge og bortforpagtet det til bergenserne, da synes det mig at være betegnende for den maate, hvorpaa man snur det historiske forhold paa hodet fra dansk side i tillid til, at man i Norge ikke skal ha klarhet over den historiske utvikling i denne sak.

Jeg ber konstitutionskomiteen om at behandle den ikke som en vanlig stortingsoppgave av dem, som forekommer i enhver session, men at være fuldt opmerksom paa - hvad det kommende norske slegtled vil ha langt sterkere og mere levende i sin bevissthet, end det slegtled, som nu er - at spørsmålet henger sammen med hele Norges historie og med hele linjen i Norges historie. Fra Norge begyndte at optræde som suveræn stat, maatte naturlig dets ekspansionstrang gaa ut paa at gjøre Nordhavet til et mare norvegicum. Det er for os i mange henseender en livsoppgave at bevare det som et mare norvegicum idag, at hævde vore rettigheter fra Ishavet til Grønland, og hvis konstitutionskomiteen eller Stortinget skulde svigte her, hvis det skulde behandle denne sak som et merkantilt anliggende, der kunde avgjøres efter praktiske opportunitetshensyn, da vilde man ha svigtet en av de kræfter i norsk folkeliv, som har ført fremover fra de første norske opdagerfærder. Det gaar ikke an at forsøke at bagatellisere denne sak. Det gaar ikke lenger an at tro, at man kan smile av de norske krav, som gaar ut paa paanyt av knytte forbindelse

med de gamle norske bilande. Man kan være ganske forvisset om, at de, som er vokset op efter 1905, den ungdom, som er vokset op siden da, vil ha en ganske overordentlig levende forstaaelse av, hvilke interesser det her gjelder.

Egede-Nissen: Jeg har ikke bedt om ordet for at uttale mig om sakens realitet. Jeg har i et utførlig foredrag i juli maaned git uttryk for min opfatning, og jeg har ikke andet at uttale til utenriksministerens meddelelse til Stortinget idag, end at jeg er glad over, at saken nu ser ut til at faa en anden bedømmelse, en anden forstaaelse end den, som den utvilsomt maa ha hat ogsaa i regjeringen, dengang da hr. Ihlen avgav sin - som man maa ha ret til at si - skjæbnesvangre uttalelse. Selv om den aldrig var tænkt at skulle faa den rækkevidde som den muligens kan komme til at faa, saa er det klart, at en saadan uttalelse aldrig vilde kunne ha fremkommet, saafremt regjeringen da hadde hat det rigtige historiske og økonomiske syn paa dette spørsmaal. Forsaavidt synes jeg, at saken ligger meget bedre an nu. Men jeg har tillatt mig at bede om ordet for at uttale min dypeste beklagelse over, at konstitutionskomiteen har ringeagtet Stortingets enstemmige beslutning om at træde sammen mellem sessionerne for at behandle dette store og viktige spørsmaal. Her har vi ihøst hat sittende den ene komitee efter den anden, men konstitutionskomiteen træder ikke sammen. Det staar for mig som ganske besynderlig. Paa Stortingets sidste dag faar konstitutionskomiteen en enstemmig opfordring om at træde sammen mellem sessionerne for at behandle dette store og viktige spørsmaal, og saa har til denne dag konstitutionskomiteen ikke været sammen for at behandle det. Jeg kan ikke paa nogen maate anerkjende den undskyldning, som er fremkommet fra præsidenten. Har de andre komiteer kunnet komme sammen, saa maatte minsandten ogsaa konstitutionskomiteen ha kunnet respektere Stortingets ønske i dette spørsmaal her, og fordi om en enkelt av stortingsmændene blir syk eller endog dør, saa er vel derfor ikke konstitutionskomiteen ute av stand til at træde sammen for at avgjøre dette spørsmaal. Det er en klar sak, at selv om den repræsentant, som da var syk, repræsenterte de nordligste egne av vort land, saa vilde der intet været til hinder for, at konstitutionskomiteen paa anden maate kunde skaffet alle de opplysninger, som var nødvendige for at supplere det, man ikke kunde skaffe sig fra hr. Ivarssons side, og jeg vil si, at jeg er ikke sikker paa, om ikke muligens saken idag kunde ligget paa en anden maate, saafremt konstitutionskomiteen meget tidlig hadde traadt sammen til behandling av dette spørsmaal. Det er meget mulig, at hvis man i Danmark hadde faat besked om, at konstitutionskomiteen behandlet saken, saa hadde man der ikke gaat videre - hvad de nu har gjort - og yderligere vanskeliggjort forholdet for os. Jeg vil indtrængende henstille, at konstitutionskomiteen nu saa snart som paa nogen maate gjørlig lægger sig denne store sak mere alvorlig paa hjertet, end den hittil har gjort.

Præsidenten (Otto B. Halvorsen): Jeg vil som konstitutionskomiteens formand tilbakevise hr. Egede-Nissens uttalelse om, at komiteen har ringeagtet Stortingets anmodning. Jeg har git uttømmende forklaring over, hvorledes det hele har gaat for sig - der hadde i og for sig ikke været noget at si paa komiteen, hadde det bare lykkedes den at komme sammen i begynnelsen av december. De forskjellige medlemmer, ogsaa medlemmer, som tilhørte hr. Egede-Nissens parti, hadde grunde, som gjorde det vanskelig for dem at møte før. Finmarksrepræsentanterne kunde ikke møte før. Saa kommer dette til, at de to dernordfra melder, at forholdene for dem artet sig slik, at de kan ikke komme før den 15de december. Jeg tilbakeviser uttalelsen og mener, det er ganske overflødig ogsaa av den ærede representant at henstille til komiteen at ha forstaaelse av saken. Vi har den fuldt ut og vi skal ta arbeidet op snarest mulig, men vi kommer til at maatte anmode om at faa regjeringens uttalelse i saken.

Mellbye: Jeg vil blot uttale min ubetingede tilslutning til, hvad hr. Hambro her har fremført, og jeg hadde lyst til, likesom jeg gjorde det i sommer, at takke ham, fordi han vækker vor nationalfølelse og vor historiske følelse her paa dette omraade. Jeg er likesom han overmaade bange for, at vi her kunde bli ledet paa avveie. Vi har jo set i enkelte av vore presseorganer og i vore aviser antydning til, det har været slaat paa, at vi kunde nøie os med det og det. Jeg mener, at her er vi paa en overmaade farlig vei, hvis vi lytter til dette. Vi maa fastholde helt ut vore ældgamle rettigheter her i deres hele omfang saadan som vi ogsaa i en resolution i Norges bondelag har søkt at gi uttryk for. Jeg kan ikke si andet - jeg er enig med hr. Hambro i det - end at der er noget oprørende i den maate, hvorpaa vi har været behandlet av Danmark nu i en hundrede aar. Vi kan foreksempel minnes den strid, som i sin tid, i vor renaissancetid i tiden efter 1814, blev ført mellem historikerne paa begge sider i anledning av den maate hvorpaa Danmark vilde usurpere for sig hele vor historiske litteratur under det fælles navn "nordisk". Det var jo en kamp, som vi nu kanskje har glemt, men som vi faar være opmerksom paa og som vi faar ta op igjen. Det er en egen sleip maate, hvorpaa de har ført kampen mot os hele tiden. Jeg er i den stilling, at jeg er medlem av styret i foreningen "Norden"; og jeg kan ikke se nogen motstrid i dette at arbeide for et nordisk samarbeide paa de omraader, hvor vi kan møtes i forstaaelse, og det, at hævde vore nationale rettigheter. Dem skal vi da sandelig hævde helt ut. Men der er ogsaa omraader, hvor vi kan møtes i samarbeide, og der skal vi gjøre det. Skulde der imidlertid bli motstrid i dette eller kan der reises berettiget tvil om det, saa bør jeg selvfølgelig trække mig tilbake fra min stilling i styret.

Det var egentlig bare dette, jeg vilde si, at jeg helt ut slutter mig til hr. Hambros opfatning i dette spørsmal.

Mjøen: Hr. Egede-Nissen brukte et uttryk, at konstitutionskomiteen hadde ringeagtet Stortingets enstemmige beslutning, og hr. præsidenten tilbakeviste det; men jeg kan

ikke negte for, at jeg synes, at de opplysninger, som konstitutionskomiteens formand kom med, ikke var fyldestgjørende. Der er mange, som har været opmærksom paa, at konstitutionskomiteen ikke har behandlet denne sak, og har været skuffet derover. Jeg vil ikke bruke det uttrykk, som hr. Egede-Nissen brugte, at ringeagte Stortingets beslutning, men jeg vil uttale en beklagelse over, at konstitutionskomiteen ikke har betragtet denne sak som saapas stor, at man har behandlet den. Der er nemlig noget i det, som hr. Hambro sa, at man har smilet litt, naar vi talte om vore gamle bilande. Jeg nævner det, fordi jeg vil berøre et litet punkt, som jeg angrer paa, at jeg ikke tok op i 1919. - Jeg holdt endog et møte om det, - nemlig det, at samtidig som Danmark under forhandlingerne i Versailles om fredsbetingelserne forhandlet om at faa tilbake Sønder-Jylland, uten at det hadde gjort nogen ting og fik det, - det faar forærende noget, som er fratat det og fratat det i en reel krig - da skulde vi ha bragt ind spørsmålet baade om Island, Færøerne og Grønland. Det hadde selvfølgelig ikke været uten betydning, at spørsmålene var blitt nævnt paa en saadan conference hvor andre nationer var tilsteds. Jeg nævnte det som sagt for forskjellige, men de likesom smilte, og det tyder paa, at vi har hat liten nationalfølelse paa det omraade. Vi har hat en slags husmandssjæl; men det bør det være slut med. Det maa være en ærlig sak at forhandle med et land, og aapent fremholde: Vi har aldrig anerkjendt nogen Kielstraktat. Og jeg mener, at hadde den sak dengang bare været nævnt for magterne, saa hadde det kanskje ikke været saa liketil for Danmark nu at kunne spille ut de fremmede magter overfor Norge og fortælle, at de er gaat med paa, at Danmark skal ha suverenitet over Grønland. Det burde været nævnt ved konferencen samtidig som Danmark faar forærende Sønder-Jylland. Der hvor man behandlet nationerne, og der hvor man behandlet de uretfærdigheter, som i de siste tider var begaat mot folkene, der hørte ogsaa de spørsmål hjemme. Selvfølgelig er jeg fuldt klar over, at Island og Færøerne faar raade over sin egen skjæbne, jeg mener paa ingen maate, de skulde uten videre tilfaldt os, men vi er interessert i disse lands skjæbne og de faar f.ex. holde folkeavstemning; men uopdagede og ukoloniserte felter, terra nullius, oppe paa Grønland har vi meget mere rettighet til end Danmark. Jeg vil først takke utenriksministeren for hans omhyggelige redegjørelse og for, at vi nu har faat en hævde av vort standpunkt i motsætning til, hvad der er gjort før. Men jeg vil ogsaa takke hr. Hambro for hans paavisning av, at vi bør ha et oppgjør med Danmark paa videre omraader, og jeg mener, at oppjøret maa vi kunne ha i fredelighet, men vi maa hævde vor ret. Vi har været snille barn her i landet, det er sandt. Naar vi nu har faat et nationernes forbund, som faktisk hvert aar træder sammen og behandler nationale spørsmål, saa er det end mere grund til, at vi bør ta op disse spørsmål. Vi behøver ikke at staa utenfor døren og ikke vove at si vor mening om den behandling, som er blit os tildel.

Fjærli: Eg er ifraa eit distrikt som hev svært store fangstinteressar paa Grønland, og det skulde daa kanskje liggja nær aa tru at eg var svært til freds med dei dagtingingar og dei standpunkt som dei ymse riksstyri hev teke i dette spursmaalet. Det kann eg likevel ikkje segja at eg er. For meg er dei historiske interessane mykje større enn fangstinteressane. Eg maa nærast segja at eg er vonbroten yver at dei ymse regjeringar som hev havt dette spursmaalet fyre, hev vore viljuge til aa godkjenna ei utviding av Danmarks suverenitet yver Grønland, berre me fekk ha dei gamle fangstrettane vaare. Naar dei ymse riksstyri var viljuge til aa godkjenna Danmarks suverenitet, so ligg der i det at dei ymse riksstyri som hev dryft dette spursmaalet, hev vore viljuge til aa godkjenna ein del av Kieltraktaten. Det hev aldri Norig gjort fyrr, og etter mi meining bør det aldri skje. Nettupp her, naar det gjeld utbygdene, hev me dei punkt i Kieltraktaten, som er dei mest vanærlege for Norig. Norig skulde etter ei gamal kongelov vera eit udelande rike. Det var det den danske kongen synda imot ved aa gaa inn paa Kieltraktaten, der han nettupp delte Norig. Eg for min part vil segja at eg er heilt einig med hr. Hambro. Naar dette spursmaalet er kome i den stoda som det er i dag, so bør me søkja ei oppgjerd med Danmark paa eit litt breidare grunnlag enn det som er vorte tilfelle. Eg skal ikkje koma meir inn paa det punkt. Eg vil berre bera fram mi takk til hr. Hambro, for di han hev reist spursmaalet paa den maaten som han hev gjort i dag. Eg vil gjeva mi tilslutning til det. Og for aa gjera mi stoda klaarare vil eg ha sagt ifraa, at det skal verta svært hardt aa faa meg til aa røysta for nokor semja med Danmark, som inneheld ei godkjenning av noko punkt av Kieltraktaten.

Magnussen: I anledning av det angrep, som er fremkommet på konstitusjonskomiteen, og som saavidt jeg forstod serlig var adressert til komiteens formann, vil jeg meddele, at det var ikke komiteformannens skyld, at ikke konstitusjonskomiteen traadte sammen tidligere paa høsten. Jeg var en av dem, som i høi grad er medskyldig i, at man blev enig om, at komiteen først skulde tre sammen senere, idet der var grunne som gjorde, at jeg ikke kunde møte tidligere. Vi blev saa innkaldt i begyndelsen av december. Og i Danmark hadde man den opfatning, at vi arbeidet med spørsmaalet, for jeg sat i det danske Folkething, da utenriksminister Cold ga meddelelse om spørsmaalet, og det fremgik av utenriksministerens meddelelse, at de regnet med det, at konstitusjonskomiteen arbeidet med dette. Og utenriksministeren la til, at naar komitearbeidet var ferdig vilde forhandlingene begynde. Meddelelsen om at vi ikke skulde tre sammen var konfidensiell. Det stod paa meddelelsen til hvert enkelt medlem, at det var konfidensielt. Og det forstod jeg slik, at det skulde være konfidensielt, forat ikke utenforstaaende skulde ha rede paa, at vi ikke traadte sammen. Jeg maa si, at jeg blev litt forbauset med det samme over, at vi ikke skulde innkaldes, men efter aa ha hørt grunnene kan jeg ikke forstå, at der kan være noen grunn til å kritisere konstitusjonskomiteen, og heller ikke er der irettelagt noget bevis for, at denne for Norge overordentlig

viktige sak hadde staat i en bedre stilling, om konstitusjonskomiteen hadde traatt sammen i december. Det var formannens mening saavidt jeg forstod, at man kunde traatt sammen i oktober eller november, men de grunne jeg har nevnt gjorde, at det ikke blev noget av.

Presidenten (Otto B. Halvorsen): Jeg vil som komiteens formann faa lov til aa takke hr. Magnussen for hans loyale støtte og faa lov til kanske paa egne vegne aa si, at for mit personlige vedkommende har forholdet været det, at jeg hadde været villig til aa møte naarsomhelst, selv om det hadde været dagen efter at Stortinget gik fra hinanden.

Oscar Larsen: Jeg vil ogsaa uttale min glæde over de uttalelser, som er kommet fra hr. Hambro om, at den uttalelse som utenriksminister Ihlen i sin tid gav til den danske utenriksminister paa en maate er blit slaat ihjel av saavel den forrige regjering som den nuværende regjering, at ingen norsk utenriksminister kan binde dette land eller binde Stortinget til en avgjørelse i dette for os saa viktige spørsmaal. Jeg representerer jo ogsaa en by, som har uhyre store interesser i Grønlandsspørsmålet, og folk hjemme har været svært optat av spørsmålet om, hvorledes dette nu skulde kunne løses. Der har været holdt flere møter, hvori det sterkt har været fremholdt, at de interesser og de rettigheter, som Norge har baade historisk og økonomisk, maa paa det bestemtteste opretholdes av regjeringen. Det forekommer mig dog til trods for alt, at vort land har behandlet denne sak ganske anderledes negativt, enn Danmark har gjort. Det forekommer mig, at vore regjeringer har innskrenket sig til defensiven, mens Danmark stadig har gaat paa. Dette vort noget lunkne forsvar har egentlig gjort, tror jeg for min del, at Danmark har gaat saa vitt og saa langt, som det har gjort. Folk paa vore kanter og jeg tror alle som er interessert i dette Grønlandsspørsmaal har ventet paa, at der skulde komme noget, og naar man saa saa, at Stortinget besluttet, at konstitusjonskomiteen skulde innkaldes i høst for aa avgi sin innstilling til Stortinget, saa glædet man sig til, at saa snart Stortinget nu traatte sammen, skulde denne sak behandles. Dette er imidlertid ikke skeet; der foreligger, som oplyst av konstitutionskomiteens formand, grunde som har gjort, at dette ikke har kunnet ske. Det er selvfølgelig beklagelig, og jeg vil ogsaa være med paa at beklage det. Naar imidlertid nu Stortinget er kommet sammen, mener jeg der bør gjøres noget hurtig. Der maa ikke gaaes frem paa den defensive maate som vi hittil har gjort, at vi kun fastholder vore rettigheter, at vi uttaler beklagelser uten at der gjøres noget. Hvorledes vil situationen bli for vore fiskere nu til vaaren, naar de skal drage bort til Vestisen eller til Grønlands vestkyst, til Danmark-stræde eller til Grønlands østkyst? Vi vet at vore norske interesser, vore fangstinteresser, i de senere aar har været ganske betydelige, og der har deltat op til 60-70-75 fartøier, og fangstutbyttet har ogsaa været ganske betydelig, fra 2-3 op til 5 millioner kroner pr. aar. Som man ser er interesserne saavidt

betydelige, at det gaar ikke an at lunke længere, der maa foretages noget i en eller anden retning, saa vi kan sikre - selvfølgelig ikke bare vore økonomiske interesser, men ogsaa vore historiske interesser. Hvorfor jeg specielt tok ordet var at jeg vilde spørre den ærede utenriksminister, hvorledes han tror at Danmark nu vil optræ overfor vore fangstmænd, naar de nu drager over til Grønland. Vistnok fisker de utenfor 3-mils grænsen, men det beror ofte meget paa hvor langt ut isen kan ligge, saa de kan ogsaa komme indenfor 3-mils grænsen. Jeg formoder at Danmark vil sende et vagtskib opover til Grønland for at vareta sine interesser. Hvilken instruks vil saa dette danske vagtskib faa? Vil det opbringe vore fartøier i tilfælde av at det skulde vise sig, at de kom indenfor 3-mils grænsen? Er det den norske regjeringens hensigt ogsaa at sende et vagtskib opover til Grønland iaar for at vareta vore interesser? Jeg formoder at der i hvert fald ikke til den tid, da vore første fangstskibe gaar derop, vil være truffet nogen overenskomst med Danmark, som sikrer vore interesser. Jeg vilde gjerne ha spurt den ærede utenriksminister om dette, da jeg anser det for overordentlig viktig for vore interesser vesterpaa, at fiskerne kan føle sig nogenlunde trygge nar de gaar ut paa fangst. Vi har jo i det sidste hat sørgelige erfaringer fra Rusland, fra Hvitehavet, og jeg mener at vi allerede nu paa forhaand maa være klar over situationen likeoverfor vore fangstfartøier.

Tveiten: Grønlandsspørsmålet hev vekt ein gaum ute blandt folket, som eg ikkje hadde tenkt meg fyrr. Det er kome upp ein eldhug millom den unge slekt, ein eldhug som eg ikkje hadde tenkt meg hadde vore til stades. Eg vil segja at ein eldre mann som hev upplevt stridane i 80-aari, maa verta baade oppglødd og glad yver aa sjaa dette. Eg vil ha sagt det til deim som no stend for styret, til den eldre slekt, at her maa ein vera varsam; me maa tenkja vel paa den ættleden som kjem etter oss. Det kann godt henda at det no driv mot ei generaluppgjerd, og den bør kanskje koma. Og eg vil, paa same maaten som eg gjorde i sumar, gjeva hr. Hambro mi varmaste ros for det han hev lagt fram i ordskiftet. Eg trur det er den rette tidi no. Me maa ikkje, so vidt eg skynar, berre sjaa dette spørsmålet som eit næringsspørsmål; det er eit stort nasjonalhistorisk spørsmål med nasjonale og moralske sidor som veg mykje yver dei økonomiske, som i og for seg òg kann vera bra. Det er mange ting med desse danske tilhøvi som me her maa taka med. Hr. Hambro var inne paa ei sida. Det er dei gamle norske dokument som no ligg nede i det danske arkiv, ikkje for di dei hev bruk for deim, men for di dei vil ha deim. I 1906, daa me hadde fenge kongen vaar fraa Danmark, og me hadde professor Hagerup til minister i Kjøbenhavn, daa tok eg dette spørsmålet upp her i Stortinget, um ikkje tidi daa kunde vera komi til at Norig kunde faa tilbake det det retteleg eig, og riksarkivet sette seg i samband med danskane, men dei svara tvert nei. T.d. den samling som hr. Hambro no umtala, den Arne Magnæanske samlingi, den var det ikkje tale um aa faa tilbake. Eg trur det maa ei oppgjerd til, og anten fyrr eller seinare so meiner eg at tidi no er komi, og eg vil

beda riksstyret, naar det no skal gjeva eit svar eller ei utgreiding um si stoda, at utgreidingi maa verta heller grundig, historisk set. Og so fær ogso konstitusjonsnemndi taka seg den tid ho treng, og den hjelp ho treng til aa faa det grundigt klarlagt. Eg vil i samband med dette nemna, um det ikkje skulde vera paakravt aa faa konstitusjonsnemndi auka. Konstitusjonsnemndi er no berre paa 8 mann. Eg synest det i dette tilfellet er svært paakravt at ho vart auka, lat meg segja til 12 mann. Det gjeld her aa faa saki klaargjord fraa ymse kantar, og eg tenkjer meg t.d. ein mann som hr. Hambro med i nemndi naar dette spursmaalet er fyre; det vilde eg kjenna meg svært fullnøgd med. Eg vil ikkje gjera noko framlegg, men eg vil høyra med formannen i konstitusjonsnemndi um ikkje han òg tykkjer at det vil vera heppe eller paakravt at nemndi vert auka. Eg vil ikkje vera nøgd med berre ei vanleg auking, eg vil gaa like upp til 12 mann.

Presidenten: Jeg vil som komiteens formann i anledning av herr Tveitens siste bemerkning ha uttalt, at jeg allerede for flere dage siden har uttalt som min mening, at komiteen bør se sig forsterket ved behandlingen av saken. I møte paa mandag vil der i komiteen bli truffet avgjørelse med hensyn til spørsmålet om hvorvidt komiteen selv vil be om aa bli forsterket ved sakens behandling.

Tveiten: Eg gjeng soleis ut ifraa at nemndi sjølv vil taka initiativet til det. Elles vil det koma fraa andre kantar.

Nygaard: Ogsaa jeg hørte med megen interesse paa utenriksministerens foredrag. Jeg vil si at jeg gledet mig i særlig grad over den aand som talte ut av dette foredrag. Jeg mener at hvis der holdes frem i samme aand, kan Stortinget forsaavidt være tryg for at saken ligger i gode hender. Selvfølgelig har jeg ogsaa med interesse hørt paa det historiske foredrag om vaare bilande som herr Hambro holdt, men da jeg efterpaa fikk høre de erklæringer og tilslutninger som herr Hambro har faatt baade fra d'herrer Mellbye, Tveiten, Mjøen og Egede-Nissen, maa jeg virkelig si: Holder vi ikke paa aa gli ut paa ville veier? Det er vel i grunnen litt usedvanlig, litt ekstraordinært dette at vi sammenkalles til et hemmelig møte hvor utenriksministeren skal avgi en meddelelse, og at man saa derefter uten at repræsentanterne paa forhaand er forberedt angaaende saken staar op og holder patriotiske foredrag som kan være utmerket riktige og sanne, men som kun kan ha én virkning, især naar de faar den mottagelse som herr Hambros har faatt, at de paa forhaand suggesjonerer Stortinget? Og ikke bare det, men det er uttrykkelig uttalt: de forsøker ogsaa aa suggesjonere den komite som skal behandle denne sak og fremlegge den for Stortinget i utredet stand. Jeg har saavisst ikke sympati for den maate hvorpaa Danmark har behandlet oss gjennom aarhundreder, og jeg har saavisst ikke nogen sympati for den maate hvorpaa Danmark har optraadt mot oss i anledning av denne sak her, men jeg synes dog allikevel at det begynner aa gaa mig litt høit, naar man her snakker om aa faa igjen Island, Færøene og alle vaare gamle biland. Jeg

mener at likesaa galt som det kan være i forhandlinger aa forlange for lite, like saa galt kan det være aa forlange for meget. Jeg vil faa lov til, spesielt overfor de tilslutninger herr Hambro har faatt, aa henstille til konstitusjonskomiteen - hvad der naturligvis ikke er nødvendig - at den vil behandle saken med koldt blod, saa vi fra den kan faa en innstilling, hvorefter vi trygt kan gaa til aa behandle denne sak. Ellers kan det lett hende, at vi henter oss en nasjonal ydmygelse, saa det siste blir verre enn det første.

Scheflo: Den uttalelse som den siste ærede representant kom med, var noget i samme retning som det jeg satt og tenkte paa da jeg hørte herr Hambro og hans efterfølgere. Hensikten med dette møte kan umulig være aa agitere paa hverandre. Det er greit at ingen er uenig i at der i 1814 blev begaatt en historisk urett mot Norge. Vi hadde den moralske rett paa vaar side. Der kan skrives historiske avhandlinger som beviser det. Hadde hensikten vært aa agitere, maatte jo møtet vært holdt for aapne dører og fulle gallerier. Men det vi nu skal drøfte, det er: Hvordan skal Norge faa sin rett? Tror man at man opnaar sin rett ved svulstige eller utmerkede foredrag eller aa forelegge saken for Nasjonernes Forbund? Vi saa hvordan det gikk med Aalandsspørsmålet. Var nogen i tvil om hvem som hadde rett i Aalandsspørsmålet? Nei, det var aalendingerne selv, og de forlangte aa komme over til Sverige; men fikk de sitt ønske opfylt? Nei. De blev hos Finland. Og hvorfor blev de hos Finland? Fordi det passet Englands interesser. Og vi maa være klar over, at nu har England ogsaa faatt interesser paa Grønland. England har interesse av at Danmark beholder Grønland inntil videre, for England regner med at Danmark en vakker dag selger Grønland, likesom det solgte Dansk Vestindien. Det er dette vi maa være klar over, og da nytter det ikke aa deklamere. Spørsmålet er: Hvordan skal den norske regjering legge taktikken an for aa seire? Jeg tror enhver forhandling er farlig. Hvis vi overhodet innlater oss i forhandlinger med Danmark, saa vil Danmark komme til aa gaa av med seiren, fordi det har de mektige paa sin side. Men naturligvis, farlig er det ogsaa aa nekte aa forhandle med Danmark. Det tør vi heller ikke gjøre.

Nu, det var ikke min mening aa hviske kurfyrsten noget i øret, men naar vi skal ha en fortrolig drøftelse, maa vi se aa finne ut hvordan vi skal kunne klare dette. Jeg kan ikke skjønne annet enn at vi maa anstille oss forhandlingsvillige overfor Danmark, men tilby et forhandlingsgrunnlag som tvinger Danmark til aa avbryte forhandlingene, og saa fortsetter vi fangsten paa Grønland. Vi kan ikke aapne nogen krig med Danmark, men neimen om Danmark er istand til aa aapne krig mot oss heller; de kan ikke drive de norske fangstmenn bort fra Grønland. Derved har vi faatt et fait accompli. Det er den eneste maate aa klare sig paa. Aa innlate sig i diplomatiske forhandlinger med Danmark, det er en haapløs gjerning, om vi saa har alle argumenter paa vaar side. Dette er spørmaal om interesser og makt. 17de mai-taler virker ikke paa England. Jeg har intet imot at konstitusjonskomiteen forsterkes, men jeg kan ikke anerkjenne herr Hambro som expert i

Grønlandsspørsmålet. Han er en flink taler, men jeg vil si, at hvis man endelig skulde hente en mand fra universitetskomiteen, var det bedre at ta en mand som hr. Vassbotn, han vilde ialfald ikke skrive en innstilling paa dansk. La os faa en maalmann til ordfører, det er bedre end at ta hr. Hambro.

Utenriksminister Mowinckel: Jeg maa si, jeg er noget overrasket over den gang, denne sak har tat i Stortinget idag. Jeg kommer ned for at gi en nøgtern utredning og stiller mig til disposition for spørsmaal. Isteden derfor faar vi faktisk en realitetsdebat om, hvorledes Grønlandsspørsmålet nu skal søkes løst og paa hvads grundlag. Personlig maa jeg si, at jeg, som har arbeidet saa meget med denne sak, ikke føler mig sterkt berørt av de store, svulmende talemaater. Paa mig gjør ikke hverken hr. Hambros tale eller hr. Mellbyes tale det samme indtryk, som det gjør paa mange andre. Denne sak er saa alvorlig og saa vanskelig og indviklet, at den først og fremst bør behandles nøgternt og saklig. Naar man kommer og sier, at vi bør krøve Island tilbake, saa vet jeg, at kanskje 90 pct. av denne forsamling føler hjertet slaa litt raskere, men hvis man vilde, ikke la sit hjerte tale, men tænke paa saken, saa vilde man forstaa, at den første og kraftigste protest mot et saadant forlangende vilde komme fra Island selv. Bare den omstændighet, at man i 1923 vilde utnytte sine gamle bilandsrettigheter like overfor et frit, selvstendig Island, vilde føles som en stor krønkelse. Island var, før det blev norsk biland, republik, og det regner sig nu for selvstendig rige i personalunion med Danmark. Jeg tror, det vilde paa det bestemtteste tilbakevise en saadan tanke, som at vi skulde lægge vort arbeide i denne sak an paa at krøve det gamle "biland" Island tilbake. Hvad Grønland angaar, kan saken utvilsomt staa lidt bedre, selv om vi der ogsaa vilde krøve det danske kolonirige, forsaavidt som man vil regne de der boende grønlandere som umælende og stemmeretsløse personer. Vil man derimot regne den grønlandske befolkning som mælende og stemmeberettiget - og Danmark har ved sit sidste lovforslag gjort overmaade meget for at løfte den grønlandske befolkning op til administrative rettigheter - og hvis man da ogsaa vil spørre den grønlandske befolkning, er jeg ikke saa ganske sikker paa, om resultatet av en saadan folkeavstemning paa Grønland, tiltrods for de historiske forhold, vilde falde ut til Norges gunst. Under disse omstændigheter skal man være litt var med ved smukke taler, som bygger paa historiske følelser, som i og for sig kan være berettigede og gode, at sette sindene slik i bevegelse her i landet, at vi henter os, naar saken skal avgjøres, et nederlag og en ydmygelse. Vi staaar paa mange maater saa vidt godt like overfor det aktuelle spørsmaal om utvidelse av den danske suverenitet paa Grønland, at vi skal være litt forsigtige med at forløfte os, for ellers kan vi komme til at staa daarlig selv der, hvor vi kan staa godt. Derfor mener jeg, at Grønlandssaken skal vi overveie nøgternt, rolig og saklig.

Der har været talt om forhandlinger med Danmark, og vi har jo stadig pekt paa forhandlinger. Jeg maa si, at efter de

uttalelser, som jeg har hørt her idag og som paa mange maater falder sammen med de uttalelser, som fremkom fra mange hold inden denne forsamling før ferien, staar jeg litt tvilende like overfor forhandlinger med Danmark. Der er jo ogsaa skedd saa meget siden sidst fra dansk side, at jeg for min part i mine samtaler med den danske sendemand har fremholdt, at jeg tror ikke, forhandlingsveien længer er mulig at betræ, saaledes som Danmark har optraadt overfor Norge ikke mindst i den sidste tid. Om det imidlertid ikke allikevel vil være heldig for den videre fremme av denne sak at finde en vei, hvorigjennem vi kan tilby Danmark forhandlinger, vet jeg ikke. Der er meget, som taler for, at vi tilbyr saadanne forhandlinger. Jeg har ogsaa i den sidste tid søkt at faa en viss føling med den danske sendemand i den retning, under forutsætning av, at disse forhandlinger føres paa et absolut frit grundlag, at vi ikke paa nogen maate gjennom forhandling er bundet paa forhaand eller at der fra dansk side hævdes som forutsætning, at dansk suverenitet skal anerkjendes. Den slags helt fri forhandling tror jeg kanskje det vilde være klokt av Norge at tilby. Avviser da Danmark saadan forhandling - og det er der meget, som taler for, at det gjør - saa vil vi utvilsomt staa bedre i en kommende voldgiftssak, end vi staar, hvis vi overhodet avviser enhver tanke om forhandling med Danmark. Dette er ting, som jeg vil si, fordi vi er kommet saa langt ind paa realiteten i denne sak. Der er den vei, som jeg før det danske lovforslag av 1921 trodde var den bedste at følge og som jeg endnu kan si jeg tror er det, tiltrods for den anden vei, som jeg i den sidste tid var kommet ind paa. Den vei nemlig, at vi efter lovforslaget av 19. december høflig men bestemt svarte Danmark, at vi kan, som denne sak nu har utviklet sig, overhodet ikke anerkjende en utvidet dansk suverenitet paa Grønland. Saa lot vi det staa til, saa optraadte vi paa og ved Grønland, som vi alltid har optraadt, hævdet vor frie driftsret, vor fangstret, vor ret til fiskeri og alt det, vi hadde og vilde faa ret til, og saa lot vi saken utvikle sig for at se, hvad det vilde medføre. Enten vilde det medføre, at alt blev som før - Danmark vilde formodentlig paa sin side hævde sin suverenitet og vi tok ikke noget hensyn til det - eller Danmark vilde gjøre indgrep i vor fangst, hvis denne foregik indenfor territorialgrænsen, eller hvis der var stationer paa land og det hele spørsmaal vilde rulle sig op i form av voldgift paa det grundlag. - Som sagt, disse ting er saa indviklete og saa vanskelige, at man ikke paa forhaand skal forutsætte, at de bedst løses ved, at vi reiser spørsmaalet om Kielertraktaten. Her kommer jo som før nævnt ogsaa befolkningshensynet til at spille ind. Og hvor kjært det vilde være for alle nordmænd, om vi kunde faa vore bilande tilbake og faa ført forholdet mellem Norge og disse lande tilbake til, hvad det var før Kieler-fred og Dansketid - tror jeg, vi skal være litt forsigtige. Naar dertil kommer det hensyn til magtforholdene, som hr. Scheflo berørte - men som jeg allikevel ikke tillægger den samme vekt som han, for her blir der jo tale om en international upartisk voldgift - og naar man tar litt hensyn til det faktum, at Danmark har faat sin suverenitet anerkjendt av alle stormagter, og til, at det

kanske kan komme til at spille litt ind med, tror jeg ogsaa det maner os til at drøfte disse ting saklig og ikke deklamatorisk.

Der blev stillet en del spørsmål til mig, det var specielt fra hr. Oscar Larsens side. Han spurte, hvorledes forholdene vil stille sig for vore fangstmænd i Vestisen. Dertil vil jeg si, at næsten al fangst der foregaar utenfor territorialgrænsen. Det er bare en ganske liten del av fangsten, som foregaar indenfor territorialgrænsen, og det sker ikke en-gang alle aar. Den fangst, som foregaar utenfor territorialgrænsen, kan ikke tænkes at bli berørt av disse spørsmål. Men jeg mener, at vore fangstmænd ogsaa trygt kan gaa indenfor territorialgrænsen. Skulde der ske noget fra dansk side, da vil Norge vareta og forsvare disse fangstmænds krænkede interesser. Saa længe vi ikke har nogen overenskomst med Danmark, saa længe hævder Norge sin fulde ret til dette hittil herreløse land, og den norske regjering vil vite at forsvare og vareta de interesser, som maatte bli krænket ved, at nogen anden magt lægger sin haand over norsk eiendom eller norske interesser i disse strøk, hvor Norge ikke har anerkjendt nogen andens suverenitet og ikke lar sig innskranke i sin fri virksomhet av andet end sin egen fri vilje og av de naturhindringer, som utvilsomt er tilstede i større grad der oppe, end man synes at tro.

Egede-Nissen: Jeg ba om ordet i anledning av, at den ærede formand i konstitutionskomiteen nævnte, at mine anker mot konstitutionskomiteen var uberettiget. Det er meget mulig, at mine anker for den ærede formand i konstitutionskomiteen staar som uberettiget; men jeg fastholder dem ikke desto mindre. Jeg mener, det maa være komiteens formands sak at faa sammenkaldt komiteen overensstemmende med Stortingets vilje. Jeg kan ikke anerkjende, at der skulde ha været saadanne interesser tilstede, at de skulde ha hindret komiteens formand i at gjøre dette. Med hensyn til saken ellers vil jeg bare likeoverfor hr. Nygaard ha sagt, at jeg fuldt bevisst og med fuld hensigt idag kun ha holdt mig til det, som utenriksministeren uttalte om denne sak.

Tveiten: Ja, um dryftingi av denne saki skal det daa ikkje kunna segjast at me vart freista til aa tala for gallerii, so det er ikkje det som gjer at me vert litt varme. Men eg trur ikkje det er so ille at riksstyre og Storting ender og gong fær høyra hjartemeiningi ogso i eit større spursmaal. Og det eg sa, det kjenner eg, og det er tusund som kjenner det same. Eg høyrrer ikkje til dei nasjonale skrøytarer som trur at me kann faa tilbake vaare gamle utbygder, og i so maate er hr. Nygaards aatvaring imot aa suggestionera Stortinget ikkje nettupp paa sin plass; Stortinget plar ikkje lata seg suggestionera. Hadde det vore so at me i denne stundi skulde ha gjenge til ei røysting, so hadde det vore so si sak; daa kann huglaget ofte ha mykje aa segja; men naar saki fyrst skal dryftast av regjeringi og dernæst av ei mannsterk konstitusjonsnemnd og so skal tilbake til Stortinget, so tenkjer eg nok at kjenslone til daa hev kolna heller sterkt.

Eg vil at saki skal dryftast med fullstendig kaldt blod, og at ein skal taka alle rimelege og praktiske omsyn, soleis som utanriksministeren sa. Men naar eg vil ha saki utgreidd paa eit historisk grunnlag, so meiner eg at i desse utgreidingar som no skal skaffast, skal det leggjast fram paa den bakgrunn som soga viser, korleis Danmark hev fare fram igjennom tidene. Det kann daa ikkje vera for mykje. Og so fær me taka dei praktiske omsyn som tider og tilhøvi gjev løyve til. Og eg meiner at dei praktiske raadleggjingane som utanriksministeren der viser til, er dei som passar nett no.

Hambro: Der er vel ingen, som ikke er enig med den ærede utenriksminister i, at denne sak som enhver anden sak skal behandles nøgternt og saklig; men jeg tror heller ikke, at der er nogen her i salen, der har hat den opfatning, som utenriksministeren gav uttrykk - at man her har været inde paa nogen realitetsdebat. Der har kun været to talere, som har dvælet ved sakens realitet, og det var de herrer Scheflo og utenriksministeren. De talte om de veie, man her kunde gaa, og hvilke maater man kunde gaa til at forhandle med Danmark paa. Det, vi andre har gjort, er ikke at tale om sakens realitet, men at peke paa det historiske grundlag, hvorpaa komite og storting skulde gaa til drøftelse av sakens realitet. Det er noget helt andet, og det er noget helt nødvendig, al den stund saken ikke har været drøftet paa det grundlag tidligere. Der var heller ikke nogen, saavidt jeg har hørt, som har talt om her idag, at Norge skulde kræve tilbake sine gamle bi-lande, Island og Færøerne. Enhver som kjender noget til de forhold er fuldt opmerksom paa, hvad utenriksministeren nævnte desangaaende; men vi mener at sigtelinjerne for et lands utenrikspolitikk skal føres efter lange perspektiver, og det er ikke noget, som hverken tænkes sagt eller kan siges for galleriet, som hr. Scheflo fra sit standpunkt meget naturlig gik ut fra. Men det er noget som bak de lukkede døre altid maa være en forudsætning baade for storting og regjering, og jeg for min del mener at det har saa stor vekt, at Norge bringes i et forhold til Island og Færøerne som er i overensstemmelse med disse følelser, at jeg har set med overordentlig stor beklagelse, at regjeringen i sit budgetforslag har sløifet det første forslag til bevilgning, der sigter paa en utbygning av vort forhold til Island og at bringe stemningen derover i et noget andet spor likeoverfor Norge end den har været. Der var fra universitetets side bragt i forslag at faa en av Islands mest fremskudte mænd knyttet til universitetet her som lærer i gammel-norsk, een av de ypperste ved universitetet i Reykjavik, som var sterkt norskvenlig og som var mer end villig til at komme hit. Man har ikke, saavidt jeg har kunnet se av avisreferaterne fundet plads paa budgettet til denne bevilgning. Jeg kommer til at ta op forslag om det, og jeg kommer til at motivere det, selvom jeg paa universitetsbudgettet maatte sløife adskillige andre forslag til bevilgninger for at faa det op, for jeg mener der ligger en national og politisk realitet bak det.

Der har været talt smukke ord av hr. Nygaard og utenriksministeren om, at Norge ikke maa gaa frem saa, at vi

oplever en ydmygelse. Ja - naar har ikke de ting været sagt i det norske storting, naar der har været dem som har hævdet Norges ret her? Og det forekommer mig at det er ganske eiendommelig at det skal være en mand som hr. Mowinckel der, naar der tales om at kræve Norges ret i forholdet til et andet skandinavisk land, peger paa den store fare for ydmygelse som der kunde være. Jeg tror ikke at Norge gjennom de sidste 100 aar har lidt nogen særlig ydmygelse der hvor Norge har forlangt noget; men der hvor Norge har lidt ydmygelse er der, hvor Norge eller Norges repræsentanter ikke har forlangt det som var Norges ret og det som Norge skulde ha forlangt. Jeg tror det vil være et godt vidnesbyrd om, hvorledes aanden i folket er, og hvorledes opfatningen i folket er, at der nu og da i Stortinget fremkommer indlæg der av de meget nøgterne og av de meget kjølige blir følt som utidige vidnesbyrd om patriotisme. Det forekommer mig, hvis der er nogen talerstol i dette land hvorfra det var naturlig at de patriotiske stemninger kom til uttrykk, saa var det denne talerstol her, og jeg tror ikke man skal føle det som et vidnesbyrd om, at tiden er i nedgang eller at Stortingets medlemmer ikke har bevaret sit sunde omdømme. Jeg føler angstelsen for en ydmygelse paa ethvert punkt like sterkt som nogen anden; men jeg mener at der hvor faren for en ydmygelse ligger for norsk synspunkt det er i den omstændighet, at norsk politik eller at norsk utenrikspolitikk føres uten hensyn til de historiske perspektiver og til den ubrudte nationale utvikling som gaar mer end tusen aar tilbake og som gir os direktiver i alle vore forhold i Nordhavet som ingen kan komme forbi.

Præsidenten: Præsidenten vil henstille at debatten nu snart kan føres tilende for idag. Vi har en sak til som det var ønskelig at faa behandlet i formiddag, da der i eftermiddag først skal holdes forberedende statsraad og der dernæst er tilsagt gruppemøter.

Lykke: Jeg skal ikke si mange ord i denne sak, og jeg skal heller ikke blande mig i dette som er bragt frem om det historiske og nationale. Men jeg benytter anledningen naar vi nu har et møte for lukkede døre til at si en ting, som jeg gjerne vil man skal ta med, naar man tænker paa de forhandlinger som jeg gaar ut fra og inderlig haaber vil komme istand mellem de to lande med hensyn til utnyttelsen av fangsten i de arktiske egne - at man ikke maa glemme naar det gjælder forholdene paa Grønland, at alle som driver fangstvirksomhet i ishavet og de arktiske egne i det hele er interessert i at en venligsindet magt har politimyndigheten og opsigten der, og at naar kun vore rettigheter er anerkjendt er vi ogsaa interessert i at der ikke drives rovfangst i de arktiske egne. Det er som mange fangstmænd hvad nationalitet de end har været av som ikke har hat det for øie. Jeg vil be om at man husker ogsaa paa den side av saken.

Utenriksminister Mowinckel: Der blev i hr. Hambros første foredrag talt noget om at man maa være forsiktig med at offentliggjøre ting som ikke bør offentliggjøres i forbindelse

med denne sak. Jeg vil gjerne da understreke at dette dokument St. Med. nr. 30 inneholder saa mange absolut fortrolige og konfidentielle ting særlig i rapporter fra vore ministre, at det maa behandles med den største forsigtighet, og at Stortingets medlemmer maa være opmerksom paa at dokumentet inden ikke lang tid vil bli tilbakekaldt av utenriksdepartementet.

Præsidenten: Debatten om denne sak er nu avsluttet.

Præsidenten vil straks søke tingets samtykke til at fortsatte noget utover den reglementsmaessige tid for at bli færdig med behandlingen ogsaa av den anden sak. Utenriksministeren vil gi en redegjørelse om traktatsituationen, og han mener at trænge omtrent en halv time, men præsidenten gaar ut fra at nogen større debat vil der ikke bli anledning til ved denne leilighet. Hvis ingen innsigelse kommer - og det er ikke skedd - gaar præsidenten ut fra at den nævnte bemyndigelse er git.

Utenriksminister Mowinckel:² I "Hemmelige Stortingsmeddelelser" nr. 9 av 3dje februar og nr. 23 av 26de mai ifjor blev Stortinget tilstillet en samling dokumenter vedrørende traktatforhandlingene med Portugal. Forhandlingene mellem de to land viste en så divergerende opfatning av traktatsituasjonen mellem Norge og Portugal, at den norske regjering fant først å burde søke tilveiebragt en ordning med Spania før den for alvor på nytt optok forhandlinger om en avtale med Portugal. Som det fremgår av det utkast til handelsoverenskomst med Portugal som ledsaget et av den norske chargé d'affaires i Lissabon til den portugisiske utenriksminister overlevert memorandum den 19de august 1921, foreslog den norske regjering en årlig minimumskontingent på 200 000 liter hetvin av portugisisk oprindelse. I note av 5te september 1921 meddelte den portugisiske utenriksminister at det norske tilbud ikke dannet nogen basis for en fortsettelse av forhandlingene og at den portugisiske regjering fra 6te september 1921 vilde anvende differentielle satser på norske handelsvarer og på Norges skibsfart. Ved dekret av 6te september 1921 blev fastsatt 5-doblede avgifter for norske varer og norsk skibsfart på Portugal med tilliggende øer. Vedkommende avgifter skulde dessuten betales i gull.

Senere blev dette dekret utvidet til ogsaa å omfatte de portugisiske kolonier å regne fra dagen for offentliggjørelsen i vedkommende koloniers offentlige tidende.

Til tross for gjentagne henvendelser fra vår legasjon i Lissabon til utenriksministeriet lykkes det ikke å opnå noget portugisisk forslag til kontingent.

Efterat Stortinget den 1ste august 1922 hadde godtatt det spanske traktatutkast og bemyndiget regjeringen til gjennom fortsatte forhandlinger med vinlandene å utrede de forskjellige alternativer for avslutning av traktater med disse land, hadde jeg den 5te august en samtale med den herværende portugisiske chargé d'affaires for hos ham å

---

² Utenriksministerens redegjørelse er gjengitt etter hemmelig Dokument II (1923).

undersøke muligheten av en gjenoptagelse av forhandlingene med Portugal. Han stillet sig imøtekomende, og i samtalens løp blev da spørsmålet om avsluttelse av en interimsavtale, noget i likhet med den vi hadde hatt med Spania, bragt på bane. Hensikten med en slik midlertidig overenskomst skulde være å vinde tid til rolige forhandlinger om en endelig ordning. På min forespørsel om han trodde en slik interimsavtale var mulig på basis av en kontingent som svarte til den som vi hadde gitt Spania i den midlertidige avtale, nemlig 450 000 liter, svarte han at han anså et slikt tall ganske utelukket. Samtidig anmodet vi vår chargé d'affaires i Lissabon, Koren, om å undersøke stemningen i Portugal med hensyn til gjenoptagelse av forhandlingene og med hensyn til avsluttelse av en interimsavtale av minst 6 måneders varighet og med en rimelig kontingent.

Den portugisiske regjering var imidlertid uvillig til å underhandle om en interimsavtale på basis av den nevnte kontingent 450 000 liter pr. år eller 37 500 liter pr. måned. Det blev fra portugisisk side hevdet at det portugisiske standpunkt var "ingen kontingentering". Skulde dette standpunkt frafalles, måtte størrelsen av kontingenten helt ut tilfredsstillende de portugisiske vinprodusenters interesser.

Det lykkedes ikke legasjonen i Lissabon å bli meddelt det portugisiske krav på kontingentstørrelsen, ikke engang den tilnærmelsesvis, idet den portugisiske utenriksminister på daværende tidspunkt (september måned 1922) var på reise til Brasilia sammen med Portugals president, og efter hvad der blev fremholdt kunde intet arrangeres før hans tilbakekomst, hvilket ventedes engang i oktober måned samme år. Der fremkom dog blandt annet den uttalelse at den kontingent som Portugal eventuelt kunde tenkes å gå med på i en provisorisk avtale, måtte være av den samme størrelse som den der senere vilde bli fastsatt i den endelige avtale. Vi hadde nemlig ment at det kanskje kunde være mulig å få en lavere kontingent i en slik interimsavtale, under fremholdelse av at vi gjennom den vilde vinde tid til å drøfte hele spørsmålet i ro og under fuld frihet med hensyn til den endelige ordning, hvor stor kontingenten skulde være eller om der overhodet skulde være nogen kontingent.

Da det under tollkrigen hadde vist sig at dens utvidelse til også å omfatte koloniene var uheldig for den norske skibsfart, optok den norske regjering spørsmålet om å foranledige en ordning, hvorefter de portugisiske kolonier blev undtatt fra tollkrigen.

Det vilde ha den fordel at skibsfarten vilde få mestbegunstigelse i koloniene, og da vår skibsfart i stor utstrekning berører koloniene, vilde det spille en nokså stor rolle. Vi vilde da ha tollkrigen gående kun på selve Portugal og tilliggende øer. Til gjengjeld vilde Portugal kunne opnå den fordel at dets koloniprodukter kunde komme inn her efter en tilfredsstillende tolltariff, slik at vi kunde få gjensidig fordel, som kunde lette trykket av tollkrigen.

Chargé d'affaires Koren, som i nogen tid hadde opholdt sig i Norge på ferie, blev før sin tilbakereise til Lissabon i høst bemyndiget til å søke bragt på det rene om den

portugisiske regjering var enig i å holde koloniene utenfor den pågående tollkrig og eventuelt avslutte en overenskomst derom, i form av noteveksling eller på annen måte. Ifjor hadde der tilsynelatende været en tilbøielighet hos Portugal til å gå med på en slik midlertidig ordning, hvor koloniene blev holdt utenfor. Men det var ikke lykkedes å nå frem. Chargé d'affaires Koren blev dessuten meddelt instruksjoner i anledning av traktatforhandlingene i sin almindelighet. Således skulde hans opgave på daværende tidspunkt gå ut på å søke opnådd for det første eventuelt en midlertidig overenskomst med Portugal med kontingentering av hetvin. Først og fremst skulde han da bringe på det rene den portugisiske regjeringens krav med hensyn til kontingentens størrelse. Først når det var lykkedes å få fastslått det portugisiske minimum med hensyn til kontingenten, vilde den norske regjering ta opp spørsmålet om forhandlinger også på grunnlag av fri hetvinsimport. Vi vilde altså prøve å få kontingentens størrelse bragt på det rene, få den satt så lavt som mulig, forinnan vi begynte å underhandle om det annet spørsmål, idet vi fryktet, at hvis disse to spørsmål blandedes sammen, vilde lett den portugisiske regjering, kanskje i håp om å nå frem til fri hetvinsimport, sette kontingentkravet større, enn vi syntes rimelighet tilsa.

Etter sin ankomst til Lissabon fik Koren i begynnelsen av november meddelelse om, at Portugals kontingentkrav var 1 200 000 liter hetvin pr. år, og at dette kvantum var Portugals offisielle svar på det fra norsk side antydede tilbud om 37 500 liter pr. måned eller 450 000 liter pr. år.

Med hensyn til spørsmålet om å utelukke de portugisiske kolonier fra tollkrigen blev denne tanke avvist av den portugisiske utenriksminister. Den portugisiske regjering stod urokkelig fast ved dette standpunkt, og det syntes som om videre forhandling på basis av lavere kontingent vilde være forgjeves. Like overfor dette kontingentkrav på 1 200 000 liter stillet vi oss helt avvisende, og vår mening hadde været, hvis vi ikke var kommet nærmere, foreløbig å avbryte forhandlingene med Portugal. Imidlertid syntes vi, at ingen sten måtte lates urørt for å prøve å nå frem til et brukelig forslag til avtale, og vi anmodet derfor vår sendemann i Paris, Wedel Jarlsberg, om å reise til Lissabon. Han hadde tidligere været Norges akkrediterte minister der, vi visste, at han stod personlig mange av de ledende portugisiske politikere nær, og hans stilling som minister i motsetning til den mere underordnede stilling som chargé d'affaires, som vår representant i Lissabon hadde, vilde også øve sin innflytelse. Det vilde appellere til deres følelser, at Norge sendte en mann av Wedels høie diplomatiske rang og store anseelse ned for å forhandle med Portugal. Jeg skrev altså til Wedel Jarlsberg en skrivelse, som selvfølgelig blev forelagt regjeringen, 25de november 1922 og anmodet ham om å foreta reisen til Portugal for å fremholde regjeringens syn på traktatsituasjonen. Jeg nevnte i denne skrivelse at regjeringen den 1ste august 1922 hadde fått i mandat av Stortinget gjennom fortsatte forhandlinger med vinlandene å utrede de forskjellige alternativer for avslutning av

traktater med disse land, og regjeringen måtte, som jeg fremholdt, på grunnlag av dette mandat søke å opnå de best mulige forslag fra Portugals side, både til en kontingentavtale og til en avtale, bygget på fri hetvinsimport. Wedel Jarlsberg blev overensstemmende hermed anmodet om å søke oppnådd et så lavt kontingentforslag som mulig fra portugisisk side. Samtidig blev det fremholdt, at efter den form, Stortingets beslutning hadde fått, kunde ikke regjeringen på forhånd binde sig til å akseptere et bestemt forslag til avtale om kontingent, idet regjeringen måtte fremlegge meddelelse for Stortinget såvel om et sådant forslag som om et forslag, bygget på fri hetvinsimport. Nettop derfor var det nødvendig å få bragt på det rene Portugals kontingentkrav. Jeg fremholdt likeledes overfor Wedel Jarlsberg, at jeg mente det ikke vilde være hensiktsmessig eller praktisk å opta alternativet: fri hetvinsimport til drøftelse, før kontingentalternativet var ferdigbehandlet. Videre nevnte jeg, at i forslaget om en eventuell kontingentavtale burde denne ikke gis karakter av en ren interimsordning, med mindre det under forhandlingene skulde vise sig, at det var den eneste utvei til opnåelse av en rimelig kontingent. I så fall måtte en slik interimsavtale ikke gjøres kortere enn 6 måneder. Endelig blev det sagt, at i likhet med den spanske avtale måtte der i utkastet til kontingentavtale med Portugal bli inntatt bestemmelser om nødvendige fordeler og begunstigelser for Norge, således minimalsatser og mestbegunstigelse for de viktigste norske eksportprodukter samt for den norske skibsfart. Såfremt det ikke skulde lykkes å få et tilbud fra Portugal, som viste bedre resultat enn de før nevnte 1 200 000 liter, sa jeg til Wedel Jarlsberg, at der kunde bli spørsmål om et tredje alternativ, nemlig forhandlingenes avbrytelse og fortsettelse av tollkrigen - et alternativ som jeg personlig vilde beklage, idet jeg anså det av stor betydning for vår handelspolitikk og økonomi, at vi igjen kom i normal forretningsforbindelse også med Portugal, som med sine kolonier er et stort og viktig marked først og fremst for våre fiskerier og dernæst for vår skibsfart og industri.

Sendemann Wedel Jarlsberg meddelte, straks han fikk mitt brev, i telegram av 29de november, at han vilde etterkomme regjeringens ønske om å undersøke stillingen i Portugal og bringe på det rene muligheten for å opnå en verdig avtale. Han tilføiet, at han ikke anså det nødvendig, at der blev gitt ham nogen spesiell misjon og å anmelde ham for den portugisiske regjering, og det blev derfor heller ikke gjort. Wedel Jarlsberg reiste derfor efter eget ønske og forslag uoffisielt til Lissabon. Det var så meget behageligere, som deri lå en hensynsfullhet likeoverfor Koren, og det hele kunde foregå i ro. Jeg og også den øvrige regjering er Wedel Jarlsberg meget erkjentlig for den måte, hvorpå han så raskt og velvillig stillet sig til regjeringens disposisjon og for den lojale måte og den dyktighet, hvormed han utførte sin misjon. Jeg vil gjerne gi uttrykk for dette allerede idag, og håper også senere for åpne dører å kunne gi uttrykk for den anerkjennelse

vi skylder Wedel Jarlsberg for den tilfredsstillende måte hvorpå han løste oppgaven så langt den kunde løses.

Han ankom til Lissabon den 6te desember 1922 og optok straks forhandlinger med myndighetene. Allerede dagen efter kunde han telegrafisk meddele, at han hadde fått kontingenten ned i 900 000 liter årlig, hvilket han dog hadde erklært var umulig å akseptere. Det lykkedes ham senere å få slått av ytterligere 50 000 liter, således at den minimumskontingent Portugal nu er gått med på er 850 000 liter årlig av vin mellom 14 og 21 grader. Mange vil synes at dette er en svært høi kontingent, og det er det også. Hvis man vil dra sammenligning med det syn man hadde på kontingentene da vi begynte vårt kontingentarbeide med vinlandene, er det et bedrøvelig resultat. Men allerede ved inngåelsen av den spanske traktat måtte vi revidere vårt syn og gå til en kontingentavtale, som lå langt over det behov, som er tilstede under forbudsloven. Vi var derfor fullt forberedt på, at vi med Portugal ikke kunde nå ned til en kontingent, som svarte til vårt behov efter forbudsloven, men at vi måtte se denne kontingent i relasjon til den spanske kontingent. Det det gjaldt for oss var å få denne så langt ned, at den ikke stod i noget urimelig forhold til den spanske kontingent, målt med før-krigsimporten av hete vine fra disse land, og hvad det angår kan jeg si, at den kontingent på 850 000 liter som er opnådd i Portugal står i rimelig forhold til den spanske kontingent. Ingen av landene har i så henseende noget å beklage sig over, der er tatt det samme hensyn til dem når det gjelder kontingentenes størrelse.

Wedel Jarlsberg drev også underhandlinger i Lissabon angående de nærmere betingelser i en eventuell traktat med Portugal inntil den 10de desember, da han - efter å ha opnådd hvad der efter hans mening var opnåelig - reiste tilbake til Paris. Herfra fortsatte han å forhandle med utenriksministeriet i Lissabon, og utarbeidet et forslag til traktat, som nu er godtatt fra portugisisk side. Enkelte detaljspørsmål i utkastet er fremdeles, efter foranledning fra vår side, gjenstand for forhandlinger.

Jeg har funnet allerede idag å ville legge denne sak såvidt detaljert frem for Stortinget for at man kan vite akkurat hvordan stillingen er. Den er altså den, at vi har utkast til en full handelsavtale med Portugal. Angående handelsforbindelsene mellom landene bestemmes det i utkastet, at varer i almindelighet fra det ene land skal behandles efter minimumstariffen i det annet land. Dessuten tilsikres der av Portugal mestbegunstiget behandling for 60 forskjellige norske vareartikler, deriblandt klippfisk samt alle andre viktigere norske eksportartikler for det portugisiske marked. Til gjengjeld skal 50 forskjellige portugisiske varesorter behandles på mestbegunstiget måte i Norge, således f.eks. portugisiske vine. Portugal har ikke systemet med traktatfestede satser, det nøier sig med mestbegunstigelse, som da blir gjensidig. Men Portugal har heller ikke den generelle mestbegunstigelse vi har, og derfor må der settes op lister, som inneholder de varer som skal undergis mestbegunstigelsesbehandling. Disse varers antall er 60 fra

norsk side og 50 fra portugisisk side, og det må efter de undersøkelser vi har anstillet og de forslag vi har utarbeidet kunne karakteriseres som tilfredsstillende. Der er full gjensidighet i behandlingen, uten at man altså har vært nødt til å binde tollsatsene.

Hvad skibsfarten angår skal portugisisk skibsfart nyte mestbegunstiget behandling i Norge. Norsk skibsfart i Portugal og tilliggende øer skal behandles efter den almindelige tariff for skibsavgifter med en reduksjon av 15 pct. For koloniens vedkommende skal vi nyte full mestbegunstigelse for skibsfarten. Dette var et av de punkter, hvor der reistes størst motstand fra portugisisk side. Portugal sa, at så lenge Norge opretholder hetvinsforbudet kunde det ikke og ønsket ikke å gi Norge mestbegunstigelsesbehandling for dets skibsfart. - Følgen herav vilde ha vært, at den norske skibsfart på Portugal, øer og kolonier hadde måttet betale 25 pct. høiere avgifter enn andre makter - jeg sier uttrykkelig andre makter, for det dreier sig om en hel del slike. Forholdet er nemlig det, at Portugal har sluttet en særavtale med Frankrike, hvorefter Frankrikes skibsfart tilstås 25 pct. reduksjon av de portugisiske minimalsatser for skibsfarten. Nu har imidlertid Portugal endel gamle mestbegunstigelsestraktater med en hel del land. Disse traktater er visstnok opsagt, men de virker ennu, og så lenge disse traktater gjelder vil som følge av mestbegunstigelsen endel av våre største konkurrenter tilsjøs nyte godt av den franske 25 pct.s reduksjon - det gjelder land som England, Danmark, Sverige og Holland. Skulde vi da betale 25 pct. mere enn alle disse våre konkurrenter vilde det for skibsfarten bli vanskelig å konkurrere på det portugisiske marked, som er meget viktig for skibsfarten, særlig når vi ser koloniene og hjemlandet underrett. Jeg svarte da Wedel Jarlsberg, at en slik bestemmelse kunde vi ikke akseptere, - vi kunde ikke selv i en kontingentavtale akseptere dette, for det vilde faktisk medføre at kontingentalternativet vilde utelukke skibsfarten fra handelsavtalens fordele -, og det lykkedes Wedel Jarlsberg å opnå, at vi fikk full mestbegunstigelse i koloniene også for skibsfarten, mens vi på hjemlandet og øene må betale 10 pct. mere enn Frankrike og mestbegunstigede land, - der får vi altså 15 pct. reduksjon, mens de mestbegunstigede får 25 pct.

Denne forskjell på 10 pct. på skibsfarten for hjemlandets og øenes vedkommende er den eneste forskjell mellem kontingentavtale og en avtale med fri import. De 10 pct. bortfaller altså hvis vi ophever hetvinsforbudet; ellers er det ingen forskjell mellem alternativene: ophevelse av hetvinsforbudet og en kontingentavtale på 850 000 liter. I det øieblikk vi ophever hetvinsforbudet bortfaller selvfølgelig kjøpeplikt overfor de 850 000 liter; da er vi fri kontingenten. Portugal har forlangt inntatt en lignende bestemmelse som i den spanske avtale om, at hetvinskontingenten ikke skal undergis nogen behandling som forandrer vinens natur og spesielle karakter. Heller ikke skal kontingenten kunne gjenutføres i handelsøiemed. Forslaget inneholder dessuten særlige bestemmelser, som har til øiemed å beskytte de portugisiske vinmerker. Forholdet mellem utkastets

bestemmelser om hetvinsimporten og de norske kommuners lovbestemte rett til å gi bevilgninger er ordnet på samme måte som i den franske og spanske traktat. Traktaten med Portugal skal efter forslaget tre i kraft 15 dage efter utveksling av ratifikasjonene, som skal finne sted i Lissabon snarest mulig. Avtalen skal være av et års varighet.

Det var et annet punkt i mandatet av august. Der står at nye forhandlinger skal optas med vinlandene, altså også med Spania. Som følge derav har den norske regjering innledet forhandlinger med Spania om spørsmålet om muligheten av særlige begunstigelser, hvis hetvinsforbudet opheves. Disse forhandlinger hverken kunde eller vilde vi innlede, før vi var kommet litt nærmere med Portugal, og som det fremgår av denne redegjørelse lå forhandlingene med Portugal i dødvanne til langt ut i oktober på grunn av presidentens og utenriksministerens fravær i Rio. Da de kom hjem var minister Lie kommet hertil fra Madrid på en meget fortjent ferie, og vi vilde nødvendig begynne forhandlingene om dette mindre spørsmål med Spania, forinnen Lie var kommet ned igjen. Han er nu kommet tilbake til Madrid, og han vil straks nærme sig den spanske regjering, - som jeg her har talt med den spanske sendemann - med spørsmål om hvorvidt Spania er villig til å tilstå os spesielle begunstigelser, forsåvidt hetvinsforbudet opheves. Jeg må si, jeg har ikke sterk tro på at vi opnår stort fra Spania. Den spanske traktat er, ikke minst efter de mindre men dog ganske vesentlige forbedringer, som ble opnådd ved de siste forhandlinger, efterat Stortinget hadde gitt regjeringen bemyndigelse til å undertegne den, såvidt fordelaktig, at Spania i grunnen ikke har så meget å gi oss. Det er dog særlig på et punkt at det vilde være ønskelig, om vi kunde opnå noget fra Spania, og det gjelder rett til å forhøie vintollen på fat fra 40 til 70 øre, de satser som var gjeldende, før vi hadde fått den spanske traktat. Så lenge nemlig traktatens satser er bundet til 40 øre for vin på fat fra Spania, vil selvfølgelig også andre vinland nyte godt av denne lavere tollsats, og dette spiller en ganske betydelig fiskal rolle. Det er i grunnen det vi helst ønsker at Spania skal gi oss rett til, at løfte disse satser fra 40 til 70 øre, og minister Lie har fått instruksjoner overensstemmende hermed. Om det lykkes er kanskje litt tvilsomt. Man må erindre, at vi for næsten alle våre varer har fått tariffbundne tollsatser i Spania, og at våre interesser i antall av varer er meget større enn de tilsvarende spanske interesser hos oss. Spanias største interesse her er vinen, og når det har opnådd denne sats efter langvarige forhandlinger, hvor vi gjorde alt mulig for å få drevet satsen op er jeg bange for at et forsøk på å få denne sats op vil møte sterk motstand, idet jo vininteressene spiller en stor politisk rolle. Imidlertid vil alle forsøk bli gjort, og der vil også bli gjort forsøk på å få visse andre fordele, uten at jeg tør si at jeg stiller mig meget forhåpningsfull til det mulige resultat derav. Jeg tror ikke jeg har noget mer å tilføie. Jeg tror saken er lagt fullstendig og uttømmende tilrette for Stortinget, slik som den står idag. Det har ikke været min agt å uttale nogen personlig mening om den vei, som nu bør følges,

men utelukkende å gi en korrekt og objektiv referatmessig fremstilling av forhandlingenes gang og de resultater de har ført til.

Præsidenten: Præsidenten tør forhøre hos den ærede utenriksminister om det er korrekt oppfattet, naar præsidenten gaar ut fra at forhandlingerne med Portugal i den nærmeste fremtid vil kunne føres tilende, og at som følge derav ogsaa regjeringsproposition i en nær fremtid kan ventes i saken.

Utenriksminister Mowinckel: Fra utenriksministerens side er der i saa henseende intet iveien.

Præsidenten: Præsidenten vil da henstille, at man tar utenriksministerens meddelelse idag til efterretning, idet præsidenten gaar ut fra at saken snart kommer tilbake med regjeringens forslag. Men det er ikke præsidentens mening at avskjære adgangen til at stille spørsmål eller komme med bemerkninger.

O. C. Müller: Jeg kan være tilfreds med svaret paa det spørsmål, som præsidenten stillet til utenriksministeren og derved ogsaa til regjeringen. Man behøver ikke at komme ind paa saken i sin fulde bredde idag, idet man avventer den proposition fra regjeringens side, som nu snart maa komme. Men naar jeg tar ordet, er det for at fremholde - og jeg vilde føle det som jeg forsømte min pligt, hvis jeg ikke gjorde det - nødvendigheten av at faa denne sak op til avgjørelse hurtig. Det nytter ikke at negte for, at stillingen i fiskeridistrikterne, som visse baade utenriksministeren og handelsministeren og hele regjeringen ogsaa er opmerksom paa - er overordentlig bekymringsfuld. Den kan ikke betegnes med noget andet uttrykk. Man vil ogsaa ha lagt merke til, at resolutionerne fra det sidste store fiskerimøte i Melbo gir det samme bestemte uttrykk for, at her nu maa handles. Jeg vil videre peke paa de helt ut saglige og nøgterne meddelelser, som er git av bureauchef Walnum i dagspressen - uttalelser som vel maa sies at være helt ut saglige og paalidelige, og jeg haaber de vil bli tillagt den vekt de fortjener. At fremhæve det portugisiske markedets betydning ved denne anledning skal jeg ikke indlate mig paa, jeg tror den staar klart for alle, som har noget kjendskap til fiskerinæringen, men jeg vil bare nævne, at hele vor klipfiskeeksport i 1922 ikke var større end at Portugal enkelte aar har tat likesaa meget alene. Jeg tænker det gir et klart billede av betydningen av det marked. Og jeg vil ogsaa i samme forbindelse nævne, at jo længere man venter med dette, desto vanskeligere vil det være at faa vore markeder igjen. Det har vist sig i forholdet til Spanien, at efterat vi fik vor traktat, har det været overordentlig vanskelig at vinde indpas igjen hos de kjøpere, som man tidligere hadde i enkelte dele av landet. Det samme forhold vil visselig gjøre sig gjældende i Portugal.

Jeg vil videre peke paa, at ved utgangen av aaret 1922 hadde vi overliggende, usolgt, omtrent det dobbelte av det kvantum, som vi hadde overliggende aaret i forveien, altsaa en

ophopning av varerne, som vil virke trykkende paa fremtiden, foruten al den ulykke den har gjort i nutiden. Jeg vil ogsaa peke paa de overlæssede oversjøiske markeder og videre paa de store konsignationer, som man har set sig nødt til at gjøre til Spanien for at bli kvit mest mulig av fisken, hvilket har bragt sælgerne sørgelige resultater. Videre vil jeg nævne det store rundfiskkvantum. Som et resultat av traktatvanskelighetene, fordi man var ængstelige for at salte og tilvirke til klipfisk, er det blit fremstillet store kvanta rundfisk, som har bragt fiskerinæringen store tap. Markedet har brutt sammen, og det har paaført rundfiskeierne store tap. Jeg kunde ogsaa ha interesse av at nævne, hvorledes forholdene er i min by idag blandt eksportørerne. Saavidt jeg vet er det for øieblikket kun 2 eller 3 eksportører, som ikke har været nødt til at aapne akkordforhandling eller gaa konkurs. De andre er ute av sagaen og lever paa stumperne. Med hensyn til tilvirkerne saa hadde jeg, før jeg reiste til Stortinget, i forbindelse med en bank litt befatning med utrustningen av nye ekspeditioner til Lofoten og Finmarken. Det viste sig, at halvparten av de laan, som var ydet av vedkommende bank endnu stod udækket. De var ydet i januar ifjor, iaar var bare halvparten indgaat. Det betyr, at halvparten av den fisk, som ligger bak de laan, er idag usolgt, til trods for at vi er inde i en ny sæson. Jeg syntes det var et yderst pinlig arbeide dette at skulle være med og bedømme, om det gik an at yde nye laan iaar. Det var den sidste trop av tilvirkende som møtte op og bad om laan, og de ydet som sidesikkerhet de sidste reserver de hadde, indbo foruten sin eiendom, tildels smaagaarde. I det hele tat, det var de sidste reserver, som møtte frem, men til trods for, at det beløp, som var stillet til disposition var meget mindre end ifjor, saa det ut til, at det vilde bli tilstrækkelig. Man maa altsaa være forberedt paa, at tilgangen paa kjøpere i kommende aar paa fiskepladsene vil bli meget liten, og det vil igjen naturligvis bety lave fiskepriser, altsaa utholdelige forhold for fiskerne.

Jeg skal i samme forbindelse nævne det sammenbrudd av værdierne, som har fundet sted i min by. Der findes næsten ikke kjøpere længer til eiendomme, som berøres av fiskerierne. Om man forsøker at sælge en sjøeiendom, findes der ikke kjøpere. Panthaveren maa slaa den til sig for et ubetydelig beløp, fordi der ikke optræder liebhavere. Værdien av disse sjøeiendomme er faldt til en fjerdedel eller en femtedel av, hvad den var for nogen aar siden. Det samme er tilfælde med fangstfartøier, fiskefartøier og ekspeditionsfartøier. Et av de sidste salg, jeg hadde med at gjøre, var salget av et almindelig Lofotfartøi paa 60 netto ton. Det blev solgt for 4500 kroner med fuldt dobbeltutstyr av seil. Alle disse ting mener jeg Stortinget bør være bekjendt med, naar det under ansvar skal træffe en avgjørelse i dette spørsmal og jeg foretrækker at gi disse opplysninger for lukkede døre istedenfor for aapne. Det er derfor jeg har tat ordet. Vi hadde forleden dag under behandling i Odelstinget hummerloven, hvor det bl.a. gjaldt en forandring i fredningsbestemmelserne for hummer. Det vakte en hel formiddags debat i Odelstinget, og den resulterte i, at hummerfiskernes interesser blev værnet

om. Mot dette bagatelspørsmål - vil jeg si - vil jeg stille op hele den store fiskerinæring, som er knyttet til de spørsmål vi idag behandler, og jeg vil be om, at Stortinget maa se likedan paa det spørsmål.

Jeg skal bare tilslutt faa lov aa si nogen ord i anledning utenriksministerens meddelelse om at det var sagt at det var ganske utelukket at et tilbud fra norsk side om en kontingent paa 450 000 liter aarlig vilde bli akseptert fra Portugals side. Jeg har ikke dokumentene, de tidligere stortingsmeddelelser, om forhandlingene med Portugal for haanden her, men jeg tror ikke jeg husker feil naar jeg sier at det stod at det fra Portugals side eller fra handelsministerens side er sagt at et tilbud fra norsk side paa 800 000 liter vilde bli akseptert, men et tilbud paa 500 000 liter vilde danne et grundlag for underhandling. Jeg tror utenriksministeren vil huske det. Det viser sig altsaa at kravene stadig er blitt skjerpet fra Portugals side, og det vi idag har opnaad med de største anstrengelser, det er et godt resultatet - jeg er enig med utenriksministeren deri - i sammenligning med det oprindelige tall som Portugal forlangte. Vi er altsaa blitt staaende ved 850 000 liter idag som det beste man kan opnaa. Det er et overordentlig magert resultat at en kontingenteringslinje. Naar utenriksministeren sa at den hele forskjjel som det nu blir spørsmål om, mellem kontingenteringslinjen og fri innførsel av hetvin her til landet fra Portugal, er blitt de 10 procents forskjjel i skibsavgiften paa Portugal, saa vil jeg si at jeg hadde det inntrykk - jeg vet ikke om det er med rette - at underhandlingene ikke har vært ført fullt uttømmende med hensyn til opnaelse av bedre betingelser paa basis av frigivelse. Kontingentforhandlingsgrunlaget har vært stillet ensidig i forgrunden, og det maatte, synes det mig, kunne været opnaadd større fordel enn de 10 procents forskjjel i skibsavgiften paa selve Portugal. Man maatte kunnet innlede forhandlinger der, som man nu akter aa gjøre det med Spanien, om speciell begunstigelse, hvis man gikk til ophevelse, for eksempel for fisketollens vedkommende eller for andre tings vedkommende. Jeg savnet utenriksministerens uttalelser om hvorvidt det var gjort slike forsøk, saa at man ikke bare hadde stillet sig til ro med de 10 procents forskjjel. Jeg skal innskrenke mig til dette.

Oscar Larsen: Efter de uttalelser som hr. Oluf Müller er kommet med, og efter det billede som han har rullet op for fiskerienes vedkommende, skal jeg ikke komme særlig inn paa sakens realitet. Jeg antar at hver enkelt representant her i Stortinget er fullt klar over fiskerienes vanskelige stilling; jeg vil ogsaa referere til en artikkel som byraachef Walnum for ikke mange dage siden hadde i "Morgenbladet", hvor han spesielt fremhevet at hvert 4. menneske i dette land er mer eller mindre avhengig av fiskeriene. Jeg tror at enhver her ogsaa er fullt opmerksom paa av hvilken betydning disse er for oss. Naar vi hører om fiskerinæringens tilstand, naar vi hører hvorledes hr. Oluf Müller fremholder at situasjonen er, hvor vanskelig den er i fiskeridistriktene, spesielt for hans egen

by, saa antar jeg at nogen hver som er fra fiskeridistriktene her, fullt ut kan underskrive hvad han her har fremholdt. For klippfiskens vedkommende hvor vi fra 1910 til 1914 hadde et fast salg paa noget over 50 millioner kilo, har vi til trods for at der nu er flere eksportører, og til trods for at der nu kanskje ogsaa er gjort større arbeide for aa selge klippfisk, kun opnaadd aa kunne selge omtrent 1/3 av hvad vi gjorde tidligere. Og naar vi saa tar i betraktning at lagrene iaar ved aarsskiftet er dobbelt saa store som de var ifjor, kan vi tenke oss selv hvilke utsikter der er for omsetning i dette aar. Jeg formoder at vi trykt og rolig kan la minst 1/4 av vaar fiskerflaate og minst 1/4 av de effektive fiskere ligge stille dette aar, dersom vi ikke kommer inn i ordnede og bedre forhold som vi hadde tidligere. Jeg vil paa den annen side si at jeg er den ærede utenriksminister meget taknemmelig for den energiske og hurtige maate hvorpaa han har fremmet ogsaa traktatforhandlingene med Portugal. Jeg vil for min del si at man i de opnaadde resultater iallfall kan skimte et lys for at vi muligens snart skal kunne opnaa ogsaa aa faa en traktat med Portugal. Jeg forutsetter ogsaa at det er den ærede statsministers mening i likhet med den ærede utenriksministers aa komme med proposisjon angaaende traktaten med Portugal med det aller første. Saken er av saa stor betydning, og den er av en saa vital interesse, at den ikke taaler aa vente praktisk talt en dag. Der maa handles saa hurtig som mulig. Og jeg haaper at regjeringen er enig om aa komme med en proposisjon, i hvilken form den saa maatte foreligge.

Utenriksminister Mowinckel: Jeg vil bare overfor hr. Oscar Larsen si at proposisjonen vil sikkerlig komme meget snart, for vi har jo tilbud forhaanden fra Portugal, og vi kan derfor ikke dra avgjørelsen ut. Portugal krever et slikt tilbud avgjort innen rimelig tid, saa deri ligger der jo en yderligere beroligelse for at vi ikke vil dra tiden ut med hensyn til denne viktige sak. Traktatforslaget er saavidt jeg kan bedømme det, saa godt som man i disse tider kan vente en traktat med et annet land som ogsaa skal beskytte sine interesser. Det er altsaa kontingenteringsspørsmålet som blir det springende, ellers er traktaten tilfredsstillende ogsaa for Norge, som den spanske traktat er tilfredsstillende for Norge. Dette at kaste ut flotte bemerkninger som hr. Müller gjorde, om at man burde og kunde kanskje ha forhandlet anderledes, naar det gjaldt de forskjellige alternativer, det er paastand let, men ikke berettiget. Han kjender ikke saken, og han skulde ha spart sig for den slags uttalelser. Der er opnaadd saa gunstige betingelser for begge ordninger at der vil ikke kunne opnaaes gunstigere betingelser for nogen anden ordning. At begrunde saadanne bemerkninger med at man for eksempel med hensyn til fisketolden kunde ha opnaadd noget bedre, naar vi har opnaadd mestbegunstigelse for fisk - ja tror da nogen at man fra Portugal kunde opnaadd noget bedre end mestbegunstigelse? Jeg kan ikke like saadant, for dette er da store ting som er behandlet helt saklig og rent objektivt av utenriksministeren, og da burde ingen forsøke at komme med

saadanne smaa partistiklerier i en saa stor og vanskelig sak som dette. ----.

Tilslut vil jeg si at med hensyn til de redegjørelser som jeg har avgitt idag, først i Grønlandsaken og nu i traktatsaken, er der fra min side intet iveien for at de trykkes, nummereres og omdeles som hemmelige dokumenter til samtlige Stortingets medlemmer, paa samme maate som tilfældet var med mine uttalelser om den spanske traktat ifjor. Jeg tror det er heldig. Derved faar man et oversigtlig papir i sin haand, hvorved man kan følge begge disse saker forholdsvis let, slik som de foreligger idag fra regjeringen. Men det er selvsagt forutsætningen at disse papirer maa bevares trygt i hjertelommen og ikke tjene til andet end personlig og privat bruk.

O. C. Müller: Jeg synes hr. Mowinckel kunde ha spart sig den sidste bemerkning til mig. Jeg tror ikke der er tale om smaapolitisk pirkeri fra mig. Dertil er spørsmålet altfor alvorlig. Men man maatte uvilkaarlig legge merke til at forskjellen mellem frigivelse og kontingent kun var 10 %'s forskjjel paa skibsavgiftene. I samme forbindelse opplyser utenriksministeren at der vil bli optat forhandlinger med Spanien om at opnaa speciel begunstigelse, naar man frigav. Der var tale om at hæve vintolden fra spansk side. Det kunde vel tænkes at det var specielle vilkaar som den norske stat hadde interesse av likeoverfor Portugal andet end de 10 %. Dette var mig paafaldende, og det bad jeg utenriksministeren gi opplysning om, hvorvidt det var forsøkt. Det burde ikke foranledige utenriksministeren til at komme med krakilske bemerkninger. Spørsmålet er altfor alvorlig for mig til at jeg har trang til at øve politiske smaastiklerier overfor utenriksministeren, og han burde heller ikke indby til den slags debat.

Utenriksminister Mowinckel: Det glæder mig at høre at den ærede representant hr. Müller ikke hadde ment noget ondt mot mig. Men jeg tænker paa uttrykket: Ich kenne dich ja, Pittermann. For netop i den bemerkning der om at der dog var saa liten forskjjel laa der ganske tydelig en kritik av disse forhandlinger, med det for øie at de ikke var drevet saa samvittighetsfuldt som de burde og skulde været drevet. Jeg har glædet mig over at forskjellen mellem de to alternativer var saa liten, at begge alternativer er blitt saa gode som de er. Og naar hr. Müller henviste til at der med Spanien optas nye forhandlinger, saa burde han ha tilføiet at jeg for min part uttrykkelig har sagt at jeg ikke tror vi opnaar nævneværdige resultater der. Men der var forholdet, at den nuværende traktat ikke har nogen forskjjel mellem kontingentavtale og fri importavtale. Det var derfor, vi skulde prøve om vi ikke ogsaa i Spanien kunde faa visse indrømmelser, men jeg la til, at jeg ikke tror vi har stort at vente der.

Debatten erklæret dermed avsluttet.

Møde for lukkede dører, Stortinget 18. januar 1923

Præsidenten: Præsidenten gaar ut fra som en selvfølge at hverken utenriksministerens redegjørelser eller debatten kan offentliggjøres. Men han er enig i at utenriksministerens redegjørelser trykkes som hemmelig dokument og tilstilles Stortingets medlemmer. Præsidenten fremsætter forslag overensstemmende hermed, at intet av debatten blir at offentliggjøre, heller ikke utenriksministerens redegjørelser, men at redegjørelserne tilstilles Stortingets medlemmer som hemmelig dokument. Ingen indsigelse er fremkommet herimot og præsidenten anser det vedtat.

Protokollen blev derpaa oplæst uten at foranledige nogen bemerkning.

Møtet hævet kl. 14.15.